

Els drets humans des d'una perspectiva de gènere

RESUMEN

Partiendo del interés por la Declaración Universal de los Derechos Humanos como referencia de los valores deseables a seguir para la obtención de una igualdad entre todas las personas, se ha planteado conocer si se incluye a la mujer en ésta, aplicando la perspectiva de género.

Después de hacer una selección y consulta de la información necesaria para la realización del trabajo, se ha procedido a la redacción sobre el concepto de derechos humanos, la perspectiva de género y la vulneración de los derechos de las mujeres desde la Edad Antigua hasta la actualidad, de forma exhaustiva y contrastada.

Posteriormente, se ha elaborado un análisis de los treinta artículos de la Declaración Universal con un criterio fundamentado, basado en la perspectiva de género, y se ha reelaborado una declaración con una ampliación de derechos de la original.

Finalmente, se ha comprobado que hay una inexistencia de derechos en la esfera privada, sobre todo los relativos al matrimonio, a la salud sexual y reproductiva y a los pertenecientes a otros ámbitos como el laboral, educativo y sanitario que reconocerían a la mujer y las discriminaciones que sufre.

Palabras clave:

- *Derechos humanos*
- *Perspectiva de género*
- *Equidad*
- *Igualdad de género*
- *Discriminación de género*

ABSTRACT

From the basis of the interest in the Universal Human Rights declaration as a basis of the necessary values we must strive for in order to achieve equality amongst all people, it has been proposed to research if this includes women by applying the gender perspective.

Following a selection and consulting process of the information needed to carry through this research, the write up about the concepts of human rights, gender perspective and the infringement of women's rights from the Middle Ages until the present was written up in an exhaustive and contrastive manner.

From this, an analysis of the thirty articles that make up the Universal Declaration was constructed from the gender perspective. Afterwards, a new declaration was created to expand upon the original's rights.

Finally, it has been verified that there lacks the existence and proper defense of rights in the private sector, especially in areas like marriage, reproductive health and sexuality, as well as those relating to work environments, education and healthcare that would recognize women and the gender discrimination they suffer.

Keywords:

- *Human rights*
- *Gender perspective*
- *Equity*
- *Gender equality*
- *Gender discrimination*

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ.....	1
CAPÍTOL I.....	5
MARC TEÒRIC.....	5
1. DRETS HUMANS.....	5
1.1. Història dels drets humans	5
1.1.1. Edat antiga	5
1.1.2. Edat mitjana.....	9
1.1.3. Edat moderna	10
1.1.4. Edat contemporània.....	11
1.2. Conceptualització dels drets humans	12
1.3. Característiques fonamentals	13
1.3.1. Universalitat.....	13
1.3.2. Inalienabilitat.....	14
1.3.3. Indivisibilitat	14
1.3.4. Interdependència.....	15
1.4. Declaració Universal dels Drets Humans.....	15
1.4.1. Orígens.....	15
1.4.2. Funcionalitat i influència en la societat.....	17
1.4.3. Classificació de la Declaració Universal.....	17
1.4.4. Actualitzacions.....	18
2. ELS DRETS HUMANS DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE.....	20
2.1. Conceptualització de la perspectiva de gènere.....	21
2.2. Característiques de la perspectiva de gènere.....	22
2.3. Integració de la perspectiva de gènere en els drets humans	24

2.4. El principi de no discriminació i igualtat	25
2.5. La igualtat de gènere i els drets humans en el marc de les Nacions Unides.....	26
2.6. Instruments de protecció dels drets de les dones	27
2.6.1. Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona	28
2.6.2. Convenció sobre els Drets Polítics de la Dona	28
2.6.3. Altres mecanismes	28
3. RECORREGUT HISTÒRIC DELS DRETS DE LES DONES	30
3.1. Edat antiga	31
3.2. Edat mitjana	36
3.3. Edat moderna.....	38
3.4. Edat contemporània	40
4. VULNERACIÓ DELS DRETS DE LES DONES: DISCRIMINACIÓ I VIOLÈNCIA .	46
4.1. Àmbit educatiu.....	47
4.2. Àmbit laboral	48
4.3. Àmbit polític.....	51
4.4. Àmbit sanitari	53
4.5. Àmbit familiar.....	55
4.6. Àmbit sexual.....	58
4.7. Àmbit digital	59
CAPÍTOL II	61
PART PRÀCTICA.....	61
5. ANÀLISI DELS DRETS HUMANS UNIVERSALS DES DE LA PERSPECTIVA DE GÈNERE.....	61
5.1. Drets inherents a la persona.....	61

5.2. Drets que garanteixen la seguretat de la persona	64
5.3. Drets relatius a la vida política de l'individu	66
5.4. Drets econòmics i socials.....	67
5.5. Drets relatius a la vida jurídica i social dels individus	69
5.6. Altres drets	70
6. PROPOSTA DELS DRETS HUMANS AMB PERSPECTIVA DE GÈNERE.....	72
6.1. Creació: reformulació de la Declaració Universal dels Drets Humans	72
CONCLUSIONS	77
FONTS D'INFORMACIÓ	81

INTRODUCCIÓ

Gènesi i motivació

El present treball es basa en l'estudi dels drets humans universals des d'una perspectiva de gènere. S'ha escollit fer el treball de recerca sobre aquest tema perquè el contingut de la Declaració Universal, on es recullen trenta articles que constitueixen els drets humans, conté uns valors universals que són considerats com l'expressió fonamentada d'allò que és bo. És la referència més significativa de la qual la humanitat disposa per saber quins són els valors i les normes morals als quals ha d'adequar el seu comportament. El seu caràcter universal representa una comprensió de la societat conjunturalment, amb tota la seva heterogeneïtat a escala cultural, econòmica i social. Aquest fet la converteix en una branca d'estudi complexa i polèmica, però alhora valuosa i apreciable per a tota la humanitat.

Per què un enfocament dels drets humans amb perspectiva de gènere? Les dones no sempre han estat vinculades a la concepció dels drets humans, però aquest pensament ha evolucionat aquests últims segles. La Declaració Universal dels Drets Humans (1948) es fonamenta en els principis d'igualtat i no discriminació. No obstant això, és fruit d'un context històric i d'uns models socioculturals concrets. L'aplicació de la perspectiva de gènere en els drets humans ofereix una comprensió de com es produeix la discriminació de les dones i els mitjans per transformar-la. Així doncs, la motivació que em porta a la realització d'aquest treball és la intenció de visibilitzar la situació de les dones en matèria de drets humans i buscar alternatives per assolir una major justícia social.

Amb aquest treball es pretén respondre a qüestions sobre el grau de relació entre els drets humans i la perspectiva de gènere. Els drets humans són inclusius amb les dones? Les dones es troben en les mateixes circumstàncies que els homes en la societat? És necessària una diferenciació entre els drets dels homes i de les dones? Existeixen drets específics de les dones en la Declaració Universal dels Drets Humans? Quines formes de discriminació pateixen les dones a conseqüència de la manca de drets específics? Hi ha algun instrument jurídic o declaració dels drets de les dones? Com haurien de ser uns drets humans que tinguessin en compte les necessitats de les dones?

Límits de la recerca i justificació

Inherents a aquest treball, s'han presentat una sèrie de limitacions a l'hora d'iniciar la recerca i fer-ne l'elaboració:

- a. El problema de l'extensió del contingut sobre drets humans, ja que té un origen pertanyent a diferents àmbits de coneixement, com ara el filosòfic, l'històric o el cultural. Per aquesta raó, va ser necessari fer una selecció prèvia de les fonts bibliogràfiques a llegir abans de començar amb la redacció, per tal de fer-ne una síntesi adequada.
- b. El problema de la diversitat de conceptualitzacions i significacions que se li atorguen als drets humans. Té múltiples definicions segons el corrent filosòfic des del qual es tracti. Així doncs, s'ha elaborat la seva definició a partir dels punts clau que proposen diferents autors i l'Organització de les Nacions Unides.
- c. El problema de l'extensió i la complexitat del contingut sobre la perspectiva de gènere arran de la diversitat de posicionaments de diferents autores respecte del tema. La noció del concepte està notablement influenciada per l'aspecte cultural, fet que implica controvèrsia i debat. En conseqüència, ha estat necessari realitzar-ne una definició sintetitzada i força determinada.

Metodologia

La investigació d'aquest treball es basa en una cerca bibliogràfica, documental i a Internet. Per tant, la virtut d'aquesta recerca és el maneig de la informació continguda en llibres, documents i pàgines web per tal d'analitzar-la, contrastar-la i interpretar-la. En la part teòrica s'ha redactat el contingut sobre els drets humans, la perspectiva de gènere, la història dels drets de les dones i la discriminació de gènere de manera rigorosa, amb l'objectiu de poder fer una anàlisi i elaborar una creació dels drets humans amb un criteri fonamentat a partir de la informació recopilada.

Estructuració

La part teòrica està desglossada en quatre blocs. En el primer punt s'explica l'origen dels drets humans a escala històrica i cultural, la seva conceptualització i característiques fonamentals. En aquest apartat també es tracta l'origen, la funcionalitat i la influència de la

Declaració Universal en la societat, a més d'una classificació dels diferents tipus de drets que la componen per entendre com està constituïda.

En el segon punt, es defineix la perspectiva de gènere com a part essencial del treball per entendre el tipus de plantejament que s'ofereix dels drets humans. Aquest punt és la teoria que aportarà a la part pràctica una fonamentació i base coherent, perquè és la justificació del motiu pel qual les dones es troben en unes circumstàncies diferents i desfavorables respecte a les dels homes en la societat. L'apartat inclou la seva aplicació en els drets humans i en els instruments jurídics de protecció, per tal de conèixer quines mesures s'han establert.

En el tercer punt, es tracta el recorregut històric dels drets de les dones per saber quins drets tenien, quins han demanat, quins han aconseguit i quins encara no (i haurien de tenir). La història dels drets de les dones és imprescindible per saber quin és l'origen de la seva situació actual, a més de ser una referència per protegir-los. La coneixença de la desigualtat històrica permet la creació de mesures per millorar les seves condicions. És per això que aquest punt és clau a l'hora de comprendre i aplicar la perspectiva de gènere.

En el quart punt, s'exposen les diferents formes de discriminació i violència contra la dona en diferents àmbits, per tal de comprendre en quina situació es troba i de quina manera es vulneren els seus drets.

L'aplicació de la perspectiva de gènere en un projecte suposa reconèixer que existeix una desigualtat entre homes i dones a causa de les diferents formes de discriminació i violència que aquestes poden patir, tal com mostren les dades d'organitzacions importants que s'aporten en el quart punt de la part teòrica.

D'acord amb l'anterior afirmació, un cop realitzada la descripció i exposició de dades sobre la discriminació, s'ha començat la part pràctica del treball. En el cinquè punt s'ha fet una anàlisi dels drets humans universals des de la perspectiva de gènere i els principis de la no discriminació i igualtat, per tal d'esbrinar si s'hi reconeix la dona i les seves necessitats i circumstàncies. Els subapartats que el componen corresponen a una de les possibles classificacions dels diferents drets de la Declaració. Posteriorment, en el sisè punt, s'ha elaborat una reformulació de la Declaració Universal aplicant la teoria de la perspectiva de gènere, ampliant alguns dels seus articles i creant-ne de nous.

Selecció bibliogràfica

La selecció del material per a l'elaboració del treball s'ha basat en la cerca de fonts digitals i físiques. Per una banda, s'ha extret informació dels drets humans per mitjà de pàgines web d'institucions i organitzacions oficials com l'Amnistia Internacional o les Nacions Unides, a través del cercador de Google. També s'han consultat llibres digitals de l'Institut Interamericà de Drets Humans (IIDH) i del Centre per la Justícia i el Dret Internacional (CEJIL) per a la redacció del contingut de la perspectiva de gènere aplicada als drets humans. La Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona (CEDAW) i la Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH) s'han estudiat en el seu format digital, els documents oficials pertanyents a les organitzacions corresponents. Per altra banda, s'han consultat llibres físics respecte a la història dels drets de les dones, com *Alguien se acordará de nosotras* de Marina Picazo Gurina, i els drets humans i les dones en l'actualitat, amb el llibre *Mujeres, globalización y derechos humanos* de Carmen de la Cruz i Teresa del Valle. També s'ha extret informació de llibres més tècnics com *Derechos de la mujer: II Informe sobre derechos humanos* de la Federació Iberoamericana d'Ombudsman i llibres de caràcter més filosòfic i sociològic sobre la pluralitat dels drets humans com *El pluriverso de los derechos humanos: la diversidad de las luchas por la dignidad* de Boaventura de Sousa Santos i Bruno Sena Martins.

CAPÍTOL I

MARC TEÒRIC

1. Drets humans

1.1. Història dels drets humans

1.1.1 Edat antiga

La primera constància dels drets humans es remunta a l'època en la qual les diverses cultures accedeixen a l'escriptura i plasmen les seves tradicions i creences per escrit. En els seus textos hi consten esborranys d'allò que, a través d'una evolució i variació, es coneix com a drets humans.

L'antic Egipte és una de les èpoques més significatives per l'evolució històrica del dret, atès que és una de les civilitzacions amb les primeres institucions i figures jurídiques de la humanitat. El fet que Egipte fos una societat materialista i alhora pràctica va provocar la creació de lleis que fonamentaven el dret per omplir les necessitats de la vida quotidiana de la població; d'aquesta manera es mantenia l'estabilitat del conjunt.

En aquesta època, es va fer ús d'unes institucions que, tot i haver-se modificat lleugerament en funció de la cultura, s'han mantingut pràcticament iguals en el dret modern. Aquestes institucions van suposar un canvi en els règims matrimonials, de comerç, d'hipoteques i de patrimonis familiars.

La finalitat de la justícia d'aleshores era permetre una vida amb felicitat i salut, tant a la Terra com en el Duat¹. Tot i que no s'ha trobat cap codi de lleis de l'antic Egipte, en aquest període s'hi troben els primers escrits considerats com a antecedents dels drets humans.

A Mesopotàmia, en el tercer mil·lenni abans de Crist, apareixen els primers reculls de normes enfocades a l'organització de la vida social de manera ordenada. El Codi d'Urukagina (ca. 2350 aC), el qual es coneix per les referències incorporades en escrits posteriors, i el Codi d'Ur-Nammu (ca. 2050 aC), el primer codi jurídic descobert i que ja disposava de jutges especialitzats i del testimoni sota jurament, van ser els precursors del

---

¹ El Duat és el regne dels morts en la mitologia egípcia antiga.

Codi d'Hammurabi (ca. 1700 aC), la recopilació jurídica de la qual se'n té més coneixença de l'antiguitat. Conformada per 282 articles, arrellegava disposicions sobre el comerç i la família, a més de normes amb referència als tribunals.

L'anomenada Llei del Talió estava regulada pel Codi d'Hammurabi. Aquest principi va significar un gran progrés, ja que era una manera de controlar venjances interminables i cruels a què estava exposada la societat d'aquell moment en cas del sorgiment d'algun conflicte. La mesura establida per aquesta llei permetia deslegitimar tota interpretació subjectiva per part dels implicats i principalment les possibles conseqüències que se li poguessin atribuir.

La finalitat dels codis i les lleis que van aparèixer a l'antiguitat és fonamentalment pràctica: les pèrdues humanes es van reduir pel fet que la venjança estava limitada al mal ocasionat, de manera que el sobirà tenia beneficis perquè com més defuncions s'evitaven, més súbdits podien formar part de l'exèrcit o ser obligats a pagar impostos.

Aquest fet, el progrés dels drets de les persones a causa de la consonància entre els interessos estatals i els de la població, s'ha produït en més d'una ocasió al llarg dels segles. Un dels posteriors casos n'és l'eliminació de l'esclavitud al segle XIX, quan, tret de les raons ètiques, l'argument clau i decisiu va ser el benefici econòmic que proporcionaria el treball de les persones lliures en comparació del dels esclaus.

En el Codi d'Hammurabi no hi ha una diferenciació entre dret civil i dret penal. Es basa en un conjunt de lleis que tracten tots els casos i com s'ha d'actuar en conseqüència, amb una distinció entre persones lliures i esclaves, les quals complien una pena o una altra en funció d'aquesta condició.

Després d'Egipte i Mesopotàmia, va sorgir un dels avenços més destacables en el món hel·lènic, la democràcia. Aquest sistema és una forma d'organització social que es va establir en diferents ciutats com Atenes, durant un llarg període de temps.

La democràcia atenesa era una nova concepció de la dignitat humana: el ciutadà. El govern ja no depenia d'uns pocs, sinó d'un nombre major. Però només una part de la població formava part de la ciutadania, la qual participava de manera diferent en les decisions de govern en funció de la seva situació patrimonial o els seus orígens. Van sorgir debats i conflictes socials arran d'aquestes normes restrictives, però la població exclosa es va anar reduint amb el temps.

Els esclaus, les dones i els estrangers no eren reconeguts com a ciutadans. A fi que es mantingués el sistema social en vigència, els esclaus eren considerats necessaris: no es posava en dubte la seva condició, i tant a través de la mitologia com de les reflexions dels filòsofs de l'època, es defenia que eren éssers inferiors. Sense anar més lluny, a l'*Odissea*², es pot llegir com la meitat de la ment dels esclaus va ser treta per Zeus. Plató (427-347 aC) enunciava en les seves lleis que l'esclau era un ésser incomplet i insà, i Aristòtil (384-322 aC) exposava que l'esclavitud era imprescindible per mantenir el sistema socioeconòmic d'aleshores.

Tot i que no s'ha conservat cap escrit sobre postures en contra de l'esclavitud, alguns pensadors creien que l'esclavitud era injusta perquè els homes lliures vivien per mitjà de la feina duta a terme pels esclaus, com ara l'escriptor Eurípides (480-406 aC), i Antífont (480-411 aC), filòsof que defensava la igualtat entre tots els homes.

El model democràtic atenès va generar algunes discrepàncies. El cas més notori és el de Plató, filòsof de classe alta que estava a favor d'un sistema governat per l'aristocràcia, i Aristòtil, el qual defensava un sistema dominat per la classe mitjana a causa de no gaudir de drets polítics per ser estranger.

El primer recull de lleis escrit de Grècia va ser el Codi de Dracó (621 aC), en el qual hi deia que només l'Estat podia castigar les persones acusades de crims. Posteriorment, es va moderar amb el Codi de Soló (590 aC).

En el món grec, la filosofia va tenir un paper destacable, fet que va suposar un canvi entre les societats que es basaven en les creences i giraven al voltant dels mites i les tradicions i el sorgiment d'un nou model intel·lectual basat en la raó. Aquest succés no només desenvoluparà l'estudi de camps com la medicina i les matemàtiques, sinó que també influirà en la reflexió sobre la moral, és a dir, en l'inici de l'ètica com a àrea que pretén aclarir quines normes morals d'un sistema són el resultat del raonament humà i quines no ho són. Per la història dels drets humans, aquest esdeveniment és d'una importància rellevant, ja que posa en dubte un sistema social arbitrari, és a dir, sotmès a la lliure voluntat i no pas a la raó.

---

² És un poema èpic grec de l'autor Homer, compost per 24 cants. L'obra és considerada una de les fundadores del cànon de la literatura occidental.

Protàgores (485-411 aC), filòsof sofista destacat, es plantejava si existia una veritat absoluta. Aquest pensador apuntava que les persones comprenen la veritat des de la seva situació individual i cultural i, per tant, negava l'existència d'una veritat universal. Aquesta noció es coneix com a relativisme cultural. Tanmateix, els sofistes dialogaven i arribaven a acords democràtics. En sostenir que les lleis són fruit de les convencions humanes, es van convertir en els impulsors del positivisme jurídic, corrent que defensa que el dret ha estat creat per l'home. En canvi, la doctrina filosòfica del jusnaturalisme sosté l'existència d'uns drets universals determinats en la naturalesa humana i d'uns principis universals respecte al bé i al mal, que poden ser compresos per l'home a través de la raó.

Roma va recopilar tots els avenços duts a terme a l'antic Egipte i Grècia i els va difondre al llarg d'Europa. Durant aquesta època, es va desenvolupar un extens conjunt de lleis, el dret romà, el qual va suposar un progrés crucial en la fonamentació de la justícia i va fer de patró per desenvolupar el dret civil a Occident.

Abans de la Llei de les Dotze Taules (ca. 450 aC), la justícia era administrada pels sacerdots. Es feien rituals i sacrificis, però amb aquesta llei, la primera escrita en romà, la justícia va deixar de basar-se en l'arbitrarietat i en va quedar una constància indirecta en el dret d'occident.

La democràcia, com a Grècia, hi era present. La ciutadania es va fer més extensa amb el pas del temps, no pas per ètica, sinó per conveniències polítiques i socioeconòmiques. Roma era una ciutat esclavista com Grècia, on els esclaus van ser pitjor tractats, ja que pel dret romà no eren considerats persones, sinó coses. Aquest fet també va afectar de la mateixa manera les dones i infants, els quals eren considerats propietats. Més endavant, en l'Imperi Romà, el tracte cruel als esclaus va moderar-se, però encara tenien aquesta condició.

Els profetes del poble jueu van fer importants aportacions en la construcció de la justícia i l'ètica. Van crear un seguit de declaracions que es van incloure en l'Antic Testament, un recull de diferents llibres on el text dels Deu Manaments serà el més conegut i considerat pel cristianisme com a fonament dels drets humans moderns.

Els referents més destacats que van sorgir a la Xina i l'Índia, mentre les religions monoteistes s'estenien a Occident, van ser Confuci i Buda. El primer va tenir una gran influència a la Xina i defensava un govern basat en la solidaritat i justícia, mantenint la

jerarquia establerta. Com que estava a favor de la preservació de les classes socials, es va acabar adoptant la religió anomenada confucianisme fàcilment, mentre que a l'Índia, Buda va posar en dubte el sistema de castes de l'hinduisme.

En els primers anys de Crist, la tradició grega encara va ser-hi present amb molta força: la idea de la igualtat i dignitat humana es defensarà i tractarà amb profunditat. El cristianisme adoptarà aquesta postura i aportarà una evolució històrica important dels drets humans.

1.1.2. Edat mitjana

Mahoma començarà a divulgar l'Islam a principis del segle VII. Aquesta religió coincidirà amb la idea d'igualtat humana professada pel cristianisme i tindrà un efecte notable en les tradicions del Nord d'Àfrica, les quals adoptaran costums on es donarà més importància a la dignitat dels éssers humans.

Encara que Jesucrist i els apòstols eren defensors de la igualtat i dignitat de les persones, creien que els esclaus havien de ser submisos i complir amb allò que els manaven. Per tant, no estaven en contra de la seva existència i, consegüentment, del sotmetiment als seus amos. De fet, a l'Antic Testament s'admet l'esclavitud i a l'Alcorà, també, però sosté que en determinades circumstàncies es pot recórrer a l'alliberament d'un esclau (per salvació d'un pecat o per accedir al paradís). Mahoma en tenia i va alliberar-los en morir.

La idea cristiana de la igualtat i dignitat humana va suposar un canvi en la moral d'Occident. Ara bé, com que no es va denunciar l'esclavitud, les esglésies facilitaran la seva existència al llarg dels segles vinents.

El feudalisme és una nova organització social que apareix quan Europa és envaïda pels pobles germànics i l'Imperi Romà es troba en decadència. Sorgeixen diversos regnes i la societat passa a ser estamental, és a dir, amb una divisió social en estaments desiguals on només tenia privilegis una part reduïda de la població (rei, noblesa i clero), i la resta no en tenia (pagesos i serfs).

Les ciutats es refan a mesura que disminueixen les invasions. En el segle XII, apareix una nova classe social desvinculada de la noblesa, però també de la població rural, la burgesia. Aquest fet afavorirà l'inici d'una lluita a favor dels drets civils.

La *Carta Magna* (1215) és un document legal compost per 63 disposicions favorable als burgesos i nobles anglesos. El rei Joan I d'Anglaterra va haver d'acceptar-la i respectar diferents processos legals. A partir d'aleshores, la seva voluntat estaria sotmesa a la llei. Cal destacar que en aquest escrit hi consta la prohibició a detenir una persona arbitràriament, fet que va suposar un progrés per la llibertat de les persones.

El Renaixement comença a Itàlia en el segle XV. Els models clàssics basats en la llibertat de pensament i acció són la màxima inspiració d'aquesta nova etapa. El jusnaturalisme ja no es vincula a la teologia, com s'havia fet a l'edat mitjana, sinó que es conceptualitza amb fonaments racionals. El dret és concebut com a element de la persona individual amb independència de la col·lectivitat, fet que suposarà una lluita entre l'Església o l'Estat i la persona.

1.1.3. Edat moderna

El descobriment d'Amèrica (1492) va significar una gran quantitat d'abusos sobre la població indígena, fet que va portar a posteriors reflexions sobre els tractes més cruels de la colonització. La Corona espanyola i les Lleis d'Índies (1542) van constituir unes normes amb la finalitat d'assegurar protecció als indígenes.

Tot i això, els esclaus d'origen africà eren importats massivament a les colònies, on es van instaurar les societats esclavistes. Mentre a Europa la servitud estava desapareixent, a les colònies tornava l'esclavitud de manera més brutal que mai, com a Amèrica del Nord, on es va produir un genocidi demolidor durant l'època de la colonització.

A l'Anglaterra del segle XVII, succeeixen una sèrie de fets molt significatius. Un n'és la Petició de Drets (1628), que oferia protecció als drets patrimonials i personals, l'altre, l'Acta d'*Habeas corpus* (1679), que exigia una ordre judicial per detenir a algú i, per últim, la Declaració de Drets (1689), que consagrava el conjunt de drets dels escrits anteriors.

Un dels filòsofs més destacats del segle XVII és John Locke (1632-1704), el qual va ser un influent rellevant en el redactat de les declaracions de drets humans de finals del segle XVIII. Ell va impulsar el liberalisme modern i va exposar que la sobirania residia en el poble, que l'Estat havia de ser l'encarregat de protegir els drets dels ciutadans i que havia d'existir una separació entre el poder legislatiu i judicial.

En el segle XVIII, Montesquieu (1689-1755) va fer una crítica als abusos de l'Estat i de l'Església. Aquest filòsof va concretar la teoria del govern democràtic parlamentari amb la

divisió del poder legislatiu, executiu i judicial amb l'objectiu d'acabar amb la concentració del poder en una sola persona.

Rousseau (1712-1778) va reflexionar sobre les desigualtats socials de l'època i va defensar l'existència d'una igualtat absoluta en la societat. Es basava en el compliment d'unes decisions col·lectives per part de tots els individus, els quals alhora formaven part de la sobirania del poble. Aquesta idea va tenir un paper important en la concepció dels drets humans, atès que planteja una igualtat entre els homes, els quals han de sobreposar la seva voluntat individual a la col·lectiva per tal de viure amb un benestar comú.

Arran dels conflictes entre les colònies angleses d'Amèrica del Nord i la Corona britànica, es van fer les primeres declaracions crucials a les mateixes colònies: va haver-hi la proclamació de la Declaració de Drets de Virgínia (1776) i la Declaració d'Independència dels Estats Units (1776).

Thomas Jefferson (1743-1826), redactor de la Declaració d'Independència, sostenia que tots els homes són iguals i que posseeixen uns drets que no poden separar-se de la seva persona, els quals han estat concedits per Déu, com el dret a la vida i a la llibertat.

Durant la Revolució Francesa (1789-1799), es produeix la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà l'any 1789 a París. En el document hi consten alguns drets que avui en dia també hi són, com ara la llibertat d'expressió i de religió, el dret a la propietat i la presumpció d'innocència.

Tot i el gran nombre de declaracions proclamades en aquests segles, totes han parlat dels "Drets dels homes"; les dones n'han quedat excloses i no existia una incompatibilitat amb l'esclavitud en aquestes.

1.1.4. Edat contemporània

En el segle XIX, el liberalisme i el romanticisme van influir significativament en la consolidació de la llibertat de les persones. Va sorgir la Revolució Industrial (1760-1840), les lluites proletàries i del dret d'associació i nous conceptes com el marxisme, l'anarquisme i el socialisme utòpic.

També va començar la lluita dels drets socials. Els moviments obrers van defensar els drets humans des d'una mirada col·lectiva: els treballadors van començar a protestar per viure amb dignitat.

El polític, filòsof i economista John Stuart Mill (1806-1873) va argumentar que totes les persones haurien d'actuar amb llibertat, sempre que no es perjudiqui els altres. Defensava la llibertat d'expressió i, en ser membre del parlament britànic, va fer propostes sobre l'extensió del sufragi.

En el segle XX es van produir in comptables episodis sagnants: guerres mundials, civils, regionals... Aquests fets van dur a una reacció contrària per tal d'evitar que es repetissin.

La Societat de Nacions (1919) es va crear després de la Primera Guerra Mundial (1914-1918) per posar pau i reajustar les relacions internacionals. Aquell mateix any, l'organisme va crear l'Organització Internacional del Treball³, tot i que no va poder impedir la Segona Guerra Mundial (1939-1945).

Just després de la Segona Guerra Mundial va haver-hi la creació de l'Organització de les Nacions Unides⁴ (1945). Les atrocitats de la guerra i els judicis de Tòquio i Nuremberg contra els japonesos i nazis d'alts càrrecs, acusats de crims de guerra, van portar a la necessitat de conceptualitzar amb precisió els drets humans i determinar quins eren aquests drets.

La resposta va ser l'aprovació de la Declaració Universal dels Drets Humans l'any 1948. Aquesta no és de caràcter vinculant, però s'ha anat desenvolupant el seu contingut amb diferents convencions, convenis i pactes, els quals sí que ho són.

Des de fa molts segles, els drets humans s'han difós de manera poc concreta i amb limitacions sobre la vida de les persones en diferents contextos culturals. A mesura que ha passat el temps, s'han anat determinant i les societats han disposat dels mitjans necessaris per intentar preservar-los.

1.2. Conceptualització dels drets humans

Hi ha moltes maneres de definir els drets humans perquè tenen diversos orígens com ara el filosòfic, el sociològic i el jurídic. S'han anat modificant depenent de les necessitats

---

³ L'Organització Internacional del Treball és un organisme de les Nacions Unides que s'encarrega dels assumptes relacionats amb el treball i les relacions laborals.

⁴ És una organització intergovernamental mundial que vetlla per la pau, pel respecte dels drets humans i la seguretat dels Estats, basant-se en els principis d'autodeterminació i igualtat. Va ser creada l'any 1945 per la Carta de San Francisco. ONU són les seves sigles.

humanes i les lluites per cobrir-les al llarg de la història. Tot i això, totes les concepcions dels drets humans coincideixen en el seu nucli central: la dignitat humana.

Els drets humans són un conjunt de drets inherents a la naturalesa humana que corresponen a totes les persones sense que pugui prevaldre cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, gènere, nacionalitat, edat, religió, opinió política, idioma i altres condicions.

Són drets que tenen com a base la dignitat humana, és a dir, el dret que tenen tots els humans a ser valorats com a éssers socials, individuals i autònoms pel simple fet de ser persones. El reconeixement de la dignitat intrínseca de la persona humana és la fonamentació de la pau, la justícia, la llibertat, la solidaritat i la fraternitat de tots els humans des que neixen. Estan interrelacionats, són imprescriptibles i es basen en els principis de la inalienabilitat, indivisibilitat, universalitat i interdependència.

Tots els estats tenen l'obligació de protegir-los, respectar-los i complir-los i les persones també han de respectar els seus drets i els dels altres. Per tant, són drets que la societat ha de consagrar i garantir.

Segons les Nacions Unides, aquests drets ens permeten viure i desenvolupar-nos com a persones en l'àmbit emocional i intel·lectual, a més de respondre a necessitats espirituals. També ens proporcionen una major consciència de nosaltres mateixos, del que ens envolta i de les nostres virtuts. Per tant, la seva definició més breu i contundent seria viure una vida plena per mitjà del gaudiment d'aquests drets.

Es van crear diversos documents on es van especificar i instaurar aquests drets com ara la Declaració Universal dels Drets Humans el 1948 i altres tractats internacionals, com la Convenció sobre els Drets Polítics de la Dona el 1959 i la Declaració de Drets del Nen el 1959. A Europa es va crear la Convenció Europea per la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals el 1950.

1.3. Característiques fonamentals

1.3.1. Universalitat

La universalitat és un dels fonaments dels drets humans que constitueix les bases de la Declaració Universal dels Drets Humans. Aquesta concepció defensa que tots els humans

tenim aquests drets pel fet de pertànyer al gènere humà. L'exercici d'aquests drets correspon amb igualtat a totes les persones amb independència del sexe, raça, color, procedència, creences religioses, opinió política, idioma i altres característiques personals de cadascú. És un terme imprescindible del dret internacional i dels sistemes dels drets humans.

Tot i que occident hagi estat l'impulsor dominant d'aquests drets, qualsevol constitució d'un Estat de dret ha d'incloure'ls en tractar-se de drets que, encara que puguin ser interpretats de diverses maneres, són prou abstractes per a ser promoguts per qualsevol cultura. Per tant, són universals perquè no es pretén concretar uns drets que siguin vàlids per un grup reduït de persones, sinó el reconeixement d'uns drets que puguin constituir els fonaments de les relacions humanes.

1.3.2. Inalienabilitat

Aquesta característica fa impossible l'acció de vendre'ls, transmetre'ls o cedir-los a una altra persona o organisme. Els seus titulars no hi poden renunciar perquè la inalienabilitat suposa no disposar de la llibertat per decidir si els drets humans corresponen a un individu o no. En el cas que una persona volgués ser l'esclava d'una altra, no seria un tracte vàlid atès que són drets inherents a la naturalesa humana.

John Locke va postular aquest principi dels drets humans en el segle XVII. Va pensar que potser alguna persona voldria renunciar als seus drets per algun motiu i, per tant, suggereix que els drets humans siguin inalienables.

1.3.3. Indivisibilitat

La indivisibilitat afirma que cap dret pot eliminar-se ni contradir-se amb un altre. Aquest terme implica que tots els drets humans es troben sobre uns mateixos principis i tenen la mateixa rellevància. La indivisibilitat reconeix que cap dret és inferior a un altre i els drets econòmics, culturals, socials, civils i polítics han d'estar sota les mateixes condicions i s'han de respectar sense cap diferenciació que impliqui desigualtats en la seva protecció o aplicació.

Tots els drets humans tenen una relació d'interdependència i estan relacionats entre si. Per tant, si es millora un dret específic, els altres també avancen. En canvi, si es vulnera un dret, els altres també se'n veuen afectats i perjudicats.

El concepte defensa que si no hi ha llibertat política, no hi pot haver una millora del gaudiment dels drets socials, culturals i econòmics. Altrament, si hi ha llibertat política, però no es té en compte el desenvolupament social, cultural i econòmic, els col·lectius més vulnerables, és a dir, els més necessitats, no podran gaudir-ne pràcticament.

1.3.4. Interdependència

Aquesta condició es basa en la relació dels drets humans entre si. No hi pot haver cap jerarquia, perquè estan units entre ells, de manera que no es pot gaudir d'un dret sense la realització dels altres a la vegada. Per tant, és pràcticament impossible el compliment dels drets humans amb independència dels altres.

De la mateixa manera que la indivisibilitat dels drets humans, fa referència a la dignitat humana, la interdependència dels drets humans es fonamenta en la dependència entre els diversos drets de manera recíproca.

1.4. Declaració Universal dels Drets Humans

La Declaració Universal dels Drets Humans es va redactar i aprovar per evitar la repetició de la crueltat de la Segona Guerra Mundial. Ha estat l'avenç més significatiu i veloç dels drets de les persones.

1.4.1. Orígens

L'Organització de les Nacions Unides va crear-se després de la Segona Guerra Mundial per impulsar unes relacions internacionals menys conflictives. La Carta de les Nacions Unides (1945), firmada per 51 Estats a San Francisco, va ser l'inici d'aquest organisme internacional, en el qual ja es van fer esments específics dels drets humans.

En el 1946 es va crear la Comissió de Drets Humans per promoure el respecte dels drets de les persones. L'any 1947, va haver-hi el primer projecte, la Declaració sobre Drets Humans,

i els seus redactors van ser William Hodgson (Austràlia), Hernán Santa Cruz (Xile), René Cassin (França), Alexandre Bogomolov (URSS) i Charles Dukes (Regne Unit), tots membres de la Comissió de Drets Humans, Peng-chun Chang⁵ (Xina), Charles Malik⁶ (Líban), John P. Humphrey⁷ (Canadà) i Eleanor Roosevelt⁸ (EUA).

Va haver-hi un gran debat sobre si incloure o no l'obligació al seu compliment a través d'instruments jurídics. Finalment, es va decidir que no tingués un caràcter vinculant, però ha estat el referent de posteriors documents de les Nacions Unides, els quals sí que són de compliment obligatori, com El Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics i el Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals, implementats l'any 1976.

Els representants dels països capitalistes feien èmfasi en els drets i llibertats individuals, mentre que els dels països comunistes remarcaven la importància dels drets socials i econòmics. L'enfrontament entre la ideologia capitalista i la comunista, la Guerra Freda (1947-1941), va obstaculitzar arribar a un acord.

Sud-àfrica va oposar-s'hi, ja que la seva normativa de segregació racial era contrària a diversos articles de la Declaració. Aràbia Saudita també ho va fer, enunciant que la Declaració es basava en els ideals de la cultura occidental i era incompatible amb la Llei Islàmica. Així doncs, sovint s'exposa que els drets humans s'han d'adaptar als contextos culturals, postura coneguda com a relativisme cultural. Aquesta idea l'usen freqüentment els governs o les jerarquies religioses dominants per mantenir sistemes opressius. La població no sol estar-hi d'acord, sobretot aquells que han tingut accés a l'educació i a la informació. La defensa de la universalitat del dret a l'educació i a la informació és promoguda per les Nacions Unides, mentre que els defensors del relativisme cultural són justament aquells que limiten aquests drets.

El 10 de desembre de 1948 va haver-hi la presentació del text definitiu perquè s'aprovés a l'Assemblea General de les Nacions Unides. L'escrit es va aprovar per majoria: 48 vots a favor i cap en contra, tot i que va haver-hi 8 abstencions, com és el cas de la Unió Soviètica, Sud-àfrica i Aràbia Saudita.

---

⁵ Vicepresident de la Comissió de Drets Humans.

⁶ Relator de la Comissió de Drets Humans.

⁷ Director de la Divisió de Drets Humans de l'ONU.

⁸ Presidenta de la Comissió de Drets Humans.

1.4.2. Funcionalitat i influència en la societat

La Declaració Universal dels Drets Humans és una pauta a seguir, però no representa cap obligació legal per si mateixa (en una part del preàmbul s'esmenta aquest aspecte).

La Declaració Universal dels Drets Humans serveix com a referent de posteriors documents de les Nacions Unides, de l'ètica internacional, per a diversos documents regionals sobre drets humans i per a les constitucions nacionals aprovades al llarg del temps.

La importància de la Declaració Universal, així com altres documents de les Nacions unides, no s'ha de menystenir a l'hora d'anar en contra de les violacions dels drets humans. Un dels canvis més destacables ha estat el fet de considerar les violacions d'aquests drets com afers interns de cada país, a ser fets no admesos per la comunitat internacional. Per tant, tot i que pugui haver-hi aspectes millorables, és innegable que ha estat un punt clau per viure en una societat més justa.

1.4.3. Classificació de la Declaració Universal

Els drets de la Declaració es poden agrupar segons la seva tipologia. Aquesta classificació pot realitzar-se de diferents maneres depenent dels autors, però una de les possibles opcions és la següent:

a) Drets inherents a la persona

Articles 1 al 7: igualtat en dignitat, en drets i davant la llei; no discriminació per nacionalitat; dret a la vida, la llibertat i la seguretat; prohibició de l'esclavitud i de la tortura; reconeixement de la personalitat jurídica de l'individu.

b) Drets que garanteixen la seguretat de la persona

Articles 8 al 12 i 14: dret a la protecció jurídica; a un judici just per un tribunal independent i imparcial; a no ser detingut arbitràriament; a certes garanties jurídiques com la presumpció d'innocència; a la intimitat; a l'asil enfront de la persecució en el propi país.

c) Drets relatius a la vida política de l'individu

Articles 18 a 21: llibertat de pensament, opinió i associació; dret a participar en el govern, l'administració i, mitjançant eleccions, en el fonament de l'autoritat del propi país.

d) Drets econòmics i socials

Articles 16, 17 i 22 al 27: dret a la propietat, individual i col·lectiva; a la seguretat social, al treball, a una remuneració equitativa que permeti a la persona viure amb dignitat, i a la creació de sindicats i a sindicar-se; al descans i a vacances pagades; a un nivell de vida que assegurï el benestar i la protecció enfront de les malalties, la vellesa, o altres impediments independents de la pròpia voluntat; a la participació en la vida cultural de la comunitat.

e) Drets relatius a la vida jurídica i social dels individus

Articles 13, 15 i 26: dret a la lliure circulació i residència dintre del propi país, i a abandonar-lo i torna-hi; a tenir una nacionalitat i conservar-la; i a l'educació.

f) Altres drets

Articles 28 a 30: es refereixen als drets relatius a l'establiment d'un ordre internacional dins del qual es facin efectius aquests drets; als deures de tota persona cap a la seva comunitat; i a les limitacions en l'exercici dels drets i llibertats. (Grup d'Educació d'Amnistia Internacional Catalunya, 2020)

1.4.4. Actualitzacions

Quan es va dur a terme la Declaració Universal dels Drets Humans l'any 1948, no es va incloure el dret a disposar d'un medi ambient saludable, tenir a l'abast aigua potable i neta, aliments en bon estat i respirar aire no contaminat, perquè no es tenia la consciència i la sensibilitat mediambiental actual. Així doncs, no es va veure la necessitat de redactar-los explícitament, però són drets indispensables per assegurar el dret a la salut de l'article 25.

El medi ambient ajuda a entendre el fet que la Declaració Universal va ser la resposta d'una evolució i d'un moment històric concret. Per tant, té coherència la seva contemplació com a quelcom millorable respecte al seu contingut, ja sigui mitjançant una descripció més precisa i rigorosa dels principis incorporats en l'actualitat o una avaluació per incloure nous drets. En tant que la Declaració és el resultat del context en què es va redactar, el seu contingut s'ha de comprendre com un acord apte de ser actualitzat.

Aquesta actualització s'ha dut a terme a través de declaracions posteriors, juntament amb possibles convencions, pactes o acords. Per exemple, a la Conferència de les Nacions Unides sobre el Medi ambient i el Desenvolupament, a Rio de Janeiro l'any 1992, es van

aprovar diversos documents i estratègies com ara la Declaració de Rio sobre Medi ambient i Desenvolupament.

A part del medi ambient, hi ha altres temes que han estat tractats per les Nacions Unides o els seus organismes especialitzats com el dret a la pau, a l'autodeterminació dels pobles, a la protecció de dades personals, al patrimoni comú de la humanitat i d'altres.

2. Els drets humans des d'una perspectiva de gènere

Com ja s'ha tractat anteriorment, els drets humans són drets i llibertats fonamentals que les persones tenim pel fet d'existir. Tenen un conjunt de característiques i principis primordials: són universals, indivisibles, inalienables, interdependents, progressius, imprescriptibles i obligatoris, en estar reconeguts pels Estats en la legislació internacional i nacional.

Encara que això ho digui la teoria i la norma, la realitat és que hi ha un gran abisme entre la igualtat *de iure*⁹ i la igualtat *de facto*¹⁰. Els models socioculturals influeixen en la noció i aplicació dels drets humans, i és per això que es van concebre des d'una visió masculina: l'home com a centre del desenvolupament històric, del pensament humà, de les relacions socials i com a referència de la humanitat.

Els drets de les dones van ser plantejats com un particular de l'universal masculí, tot considerant les dones com a minoria. Aquest fet va provocar la invisibilització de les dones en tots els àmbits i, conseqüentment, de les seves especificitats, diferències i diversitat, implicant el gaudiment dels mateixos drets que els homes i el cobriment de les seves necessitats.

La Declaració dels Drets Humans no va tenir en compte l'àmbit privat i els drets reproductius i sexuals de les dones; es va plantejar en termes masculins. Gràcies a l'ex-primera dama dels Estats Units, Eleanor Roosevelt, i un grup de dones integrants de les delegacions oficials es va aconseguir que s'anomenessin drets humans, en comptes de "drets de l'home", perquè el terme fos inclúsiu amb la població femenina.

La perspectiva de gènere fa referència a les característiques atribuïdes socialment als homes i a les dones amb la influència de la cultura (per aquest motiu poden ser transformades o canviades). Les dones han estat discriminades al llarg de la història de la humanitat, i emprar la perspectiva de gènere permet entendre el perquè de l'existència d'ampliacions conceptuals i reconeixements precisos dels drets de les dones. És per aquesta raó que en la declaració i pla d'acció de la Conferència Mundial sobre Drets Humans a Viena (1993), es va posar èmfasi en els drets humans de la dona i la nena,

---

⁹ *De iure* és un terme en llatí que significa que hi ha un reconeixement jurídic. Es tradueix com «de dret», és a dir, legalment.

¹⁰ *De facto* és un terme en llatí que significa «de fet». És una acció no reconeguda legalment, però que succeeix.

exposant que no se'n pot prescindir de cap i que les seves titulars no en poden estar privades. També es va enunciar que l'eliminació de totes les formes de discriminació basades en el sexe i la igualtat en els àmbits com el social, econòmic i polític serien la prioritat de la comunitat internacional.

2.1. Conceptualització de la perspectiva de gènere

Primerament, cal descriure breument el concepte de gènere. Aquest terme és un conjunt de característiques socioculturals del que és femení i, masculí. Es basa en els valors, sentiments, comportaments i actituds que la societat considera propis de les dones o dels homes. Aquesta noció sorgeix en el moviment feminista¹¹ dels anys setanta del segle passat per tal de comunicar que les desigualtats entre homes i dones són fruit d'una construcció artificial.

Cal remarcar que gènere no és el mateix que sexe, perquè aquest últim explica les diferències biològiques entre els homes i les dones. La categoria de gènere tampoc és sinònim de "dona", perquè fa referència tant als rols atribuïts a les dones com als homes. Es basa en la relació existent entre ambdós.

Les dones han estat discriminades i tractades de manera desigual al llarg de la història a través de normes de conducta, valors, estereotips i consideracions negatives que la societat els ha atribuït pel fet de ser dona. Aquest fet no està "naturalment" determinat perquè pot modificar-se.

Aleshores, el gènere és un concepte que ofereix una nova manera d'entendre els humans, a partir de la consideració que la societat és qui assigna a les persones unes característiques concretes i el paper i rols que han d'adoptar en funció del seu sexe i, per tant, és qui s'ha encarregat d'haver posat a les dones en una posició de subordinació al llarg de la història respecte dels homes. Justament perquè és una construcció social, creada de manera voluntària i artificial, pot ser i hauria de ser canviada, sobretot quan aquesta desfavoreixi, perjudiqui, subordini o discrimini un sexe respecte de l'altre, com ha succeït amb el femení.

---

¹¹És un moviment polític i social basat en la promoció i la defensa de la igualtat de deures i drets entre homes, dones i qualsevol persona amb qualsevol gènere i orientació sexual. L'objectiu del moviment és l'eliminació de tots els tipus de discriminació, violència i dominació per raó de gènere.

A partir del concepte de gènere, sorgeix una teoria constituïda principalment per l'anomenada perspectiva de gènere. Té la funció de proporcionar informació a moltes de les institucions i ciències de l'actualitat, cada vegada amb més freqüència i en més àmbits. La perspectiva de gènere es pot descriure com la conceptualització que es dona al gènere per tal d'analitzar alguns fenòmens i la realitat mateixa. S'encarrega de l'avaluació d'accions, de la legislació, del compliment dels drets, de la política, de la creació d'estratègies i altres.

En l'article 5, fracció IX de la Llei General d'Accés de les Dones a una Vida Lliure de Violència¹² es defineix la perspectiva de gènere de la següent manera:

Es una visión científica, analítica y política sobre las mujeres y los hombres. Se propone eliminar las causas de la opresión de género como la desigualdad, la injusticia y la jerarquización de las personas basada en el género. Promueve la igualdad entre los géneros a través de la equidad, el adelanto y el bienestar de las mujeres; contribuye a construir una sociedad en donde las mujeres y los hombres tengan el mismo valor, la igualdad de derechos y oportunidades para acceder a los recursos económicos y a la representación política y social en los ámbitos de toma de decisiones. (Cámara de Diputados de l'H. Congreso de la Unión, 2007)

L'origen del concepte es troba en la Quarta Conferència Mundial sobre la Dona: Acció per la Igualtat, el Desenvolupament i la Pau¹³, on es va defensar la incorporació de la perspectiva de gènere com un element fonamental i estratègic per promoure la igualtat de gènere¹⁴.

2.2. Característiques de la perspectiva de gènere

- La perspectiva de gènere és inclusiva, ja que a l'hora d'analitzar afers té en compte altres característiques, com l'ètnia, l'edat i la classe, que agreugen la discriminació de gènere.

---

¹² És una llei mexicana publicada en el "Diario Oficial de la Federación" l'1 de febrer de 2007. El seu principal objectiu és sancionar, prevenir i eliminar la violència contra les dones mitjançant una coordinació entre estats, municipis i el govern federal, per tal de garantir l'accés a una vida lliure de violència per les dones.

¹³ Celebrada a Pequín l'any 1995 i convocada per l'Organització de les Nacions Unides, va ser una conferència on es va votar i aprovar unànimement la Plataforma d'Acció de Pequín, un document que tracta dotze àmbits crítics que conformen obstacles que impedeixen avançar a la dona i determina les mesures que les Nacions Unides, els grups de la societat civil i els governs han d'adoptar perquè els drets humans de les dones siguin una realitat.

¹⁴ Igualtat de gènere significa que totes les persones tinguin els mateixos drets i oportunitats i siguin tractades amb igual respecte en tots els àmbits de la vida, amb independència del seu gènere.

- Té en compte la situació econòmica i social de les dones i els homes. D'aquesta manera, es pot entendre com es realitza la discriminació amb l'objectiu d'implementar accions que afavoreixin l'equitat¹⁵ dels drets i recursos entre homes i dones, així com la igualtat d'oportunitats.
- Tracta el sexisme¹⁶ i l'androcentrisme¹⁷ existents en les institucions i activitats de l'àmbit social, i planteja estratègies que es poden dur a terme per tal d'eliminar-los.
- Té en consideració les necessitats i experiències de les dones, fet que proporciona la creació de programes i accions polítiques amb propostes per a una societat més democràtica i equitativa.
- És una perspectiva que usa eines metodològiques, tècniques i teòriques per poder plantejar, efectuar i analitzar procediments encarats a l'empoderament¹⁸ de les dones.

El gènere visibilitza les iniquitats entre homes i dones i proporciona una mirada més completa davant el diagnòstic d'un cas. Obre portes per assolir de manera més efectiva i congruent l'equitat de gènere, la qual permet un desenvolupament social més efectiu i contribueix a la construcció d'una societat més democràtica.

La perspectiva de gènere emfatitza que les dones també tenen drets en l'àmbit privat i fomenta la igualtat considerant les diferències. També proporciona la comprensió de l'especificitat dels drets en el context de la seva universalitat essencial.

---

¹⁵ Qualitat de donar a cadascú el que es mereix segons les seves condicions o situació, per tal que tothom tingui les mateixes oportunitats i evitar afavorir el tracte d'una persona perjudicant l'altra.

¹⁶ És el conjunt de discriminacions que es duen a terme, mitjançant pensaments i conductes, a persones d'un sexe per considerar-lo inferior a l'altre. Suggereix un conjunt de pràctiques socials i nocions que afavoreixen i legitimen la desigualtat social entre les persones.

¹⁷ És la visió o punt de vista que situa a l'home com a centre i mesura del món. Es basa en una concepció de la realitat en la qual la mirada i capacitats masculines són les úniques possibles i universals de la humanitat.

¹⁸ Fa referència al procés pel qual s'estableixen les condicions necessàries perquè la persona pugui desenvolupar el seu potencial humà i la seva autonomia, prenent el control de la seva vida en tots els àmbits.

2.3. Integració de la perspectiva de gènere en els drets humans

El gènere i la perspectiva de gènere expliquen la protecció nacional i internacional dels drets humans. Tant a escala constitucional com legislativa dels Estats, com el Dret Internacional dels Drets Humans, el Dret Internacional Humanitari i el Dret Internacional de les Persones Refugiades, assumeixen d'una manera gradual i progressiva aquesta perspectiva, provocant una millor protecció en els drets.

La introducció de la perspectiva de gènere ha permès que, a escala internacional, es reconeguin les discriminacions que pateixen les dones arreu del món. Ha estat un punt clau per conèixer les limitacions que impedeixen a les dones gaudir plenament dels seus drets i poder millorar les seves condicions de vida. És per aquesta raó que hi ha instruments internacionals de drets humans que usen com a referència la desigualtat històrica, reconeixent i protegint els drets de les dones en específic. També existeixen els instruments jurídics internacionals que configuren el Dret Internacional dels Drets Humans, com ara la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona¹⁹, aprovada per l'ONU l'any 1979, i el seu Protocol Facultatiu²⁰, aprovat per la mateixa organització l'any 1999.

El més important a remarcar de la Convenció CEDAW és que estableix com a certa la discriminació envers les dones i determina el que ha de ser la igualtat. Emfatitza sobre la responsabilitat dels Estats respecte a la discriminació que pateixen les dones en els diferents àmbits.

En l'Estatut de Roma, creat per la Cort Penal Internacional²¹ el novembre de 2004, es fa una referència explícita sobre el gènere, mencionant específicament "gènere femení" i "gènere masculí", que permet visibilitzar la realitat i modificar-la quan calgui. D'altra banda, defineix determinades accions que seran considerades com a crims de genocidi, tals com la violació, l'esclavitud sexual, la prostitució forçada, l'embaràs forçat, l'esterilització forçada i d'altres abusos sexuals comparables amb aquests.

---

¹⁹ Es coneix també com a CEDAW, les seves sigles en anglès.

²⁰ Un Protocol Facultatiu és una eina que apunta les normes i obligacions que es presenten en els articles de les convencions.

²¹ Organisme creat a la Conferència Diplomàtica de Plenipotenciàries de les Nacions Unides el 17 de juliol de 1998.

2.4. El principi de no discriminació i igualtat

El dret a la igualtat i a la no discriminació són els fonaments de tots els drets humans i són primordials en els sistemes de dret i en el món de la legalitat. Els instruments internacionals de drets humans més importants contenen les clàusules²² de no discriminació respecte als drets que s'hi reconeixen.

La paraula discriminació ve del terme llatí *discriminatio*, que significa separació o distinció. Es pot definir com el tracte menyspreador a una persona o col·lectiu per causa d'alguna de les seves característiques. Quan no es respecta el dret a la no discriminació, també es vulneren tots els altres, ja que aquest és la base que els constitueix.

La discriminació és la percepció social que desprestigia i infravalora a una altra persona o grup de persones respecte de les altres. Això té conseqüències en el tracte cap a aquest col·lectiu i en la manera de relacionar-se amb la societat. Tot això té una influència considerable en l'exercici dels drets de les persones, en les seves oportunitats i en el desenvolupament de les seves capacitats. Per tant, la discriminació té un impacte en l'ordenament i funcionament de cada societat.

Tot i l'heterogeneïtat de contextos històrics en els quals es puguin trobar, les formes de discriminació segueixen uns patrons i actituds constants, com ara la idea de superioritat i inferioritat.

En la primera part de l'article 1 de la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona es defineix la discriminació de la següent manera:

(...) el terme "discriminació contra la dona" significa qualsevol distinció, exclusió o restricció per raó de sexe que tingui per efecte o finalitat perjudicar o anul·lar el reconeixement, el gaudi o l'exercici de les dones, sigui quin sigui el seu estat civil, en un base de la igualtat d'homes i dones, dels drets humans i de les llibertats fonamentals en l'àmbit polític, econòmic, social, cultural i civil o en qualsevol altre àmbit. (Assemblea General de les Nacions Unides, 1979)

El principi d'igualtat es basa a donar el mateix valor a totes les persones, amb independència de les seves característiques. Aquest dret es recolza en el principi ètic de la

---

²² Una clàusula és un apartat normatiu estipulat en un tractat o en un contracte.

justícia: no és just conviure amb desigualtats. La igualtat és principalment important entre persones diferents, ja que es tracta del reconeixement com a iguals a aquells que formen part de diferents ètnies, sexes, classes socials i d'altres. Aquest principi està lligat directament a la tolerància perquè es reconeix que, tot i que les persones siguin diferents entre elles, tenen el mateix valor i els mateixos drets i responsabilitats.

Parlar d'igualtat en l'esfera dels drets de les dones no vol dir identitat amb els homes, sinó ser reconegudes i tractades com a iguals i tenir les mateixes oportunitats, perquè totes les persones tenen el mateix valor.

La igualtat per les dones no vol dir semblança amb els homes, sinó que es reconeixin les seves necessitats, peticions i circumstàncies. Per aquest motiu, el dret d'igualtat s'ha de plantejar amb enfocaments que permetin interpretar-lo des del respecte a la diversitat i a les diferències, com ho fa la perspectiva de gènere.

L'equitat és un altre dels principis fonamentals, el qual es basa en el reconeixement de les desigualtats i la diversitat. Parla de l'existència d'una iniquitat pel que fa a les possibilitats de les persones de tenir oportunitats per millorar les seves vides. El principi tracta la identificació de les diferents formes d'actuació en l'àmbit social, demostrant les desigualtats.

El Comitè de Drets Humans de l'ONU i el Comitè CEDAW han establert resolucions²³ amb precedents²⁴ rellevants que permeten mesurar el compliment dels Estats pel que fa a la no discriminació cap a les dones. Aquests poden ser usats en argumentacions sobre la vulneració dels seus drets.

2.5. La igualtat de gènere i els drets humans en el marc de les Nacions Unides

Des de la seva creació, un dels objectius principals de l'ONU ha estat el respecte, sense cap mena de discriminació, dels drets humans per tots els homes i dones.

En aquesta organització s'han adoptat instruments i tractats sobre els drets humans des de la Declaració Universal, com ara instruments per la protecció específica dels drets de les dones. La Convenció CEDAW n'és l'exemple més destacat. També existeixen òrgans

---

²³ Resposta d'un òrgan administratiu o judicial sobre un tema.

²⁴ Acció o fet que es pot usar com a referència o norma per a fets semblants posteriors.

específics sobre la dona, com La Comissió de la Condició Jurídica i Social de la Dona, creada l'any 1946, dedicada a la promoció de la igualtat de gènere, l'empoderament de la dona, a exposar la realitat que viuen les dones arreu del món i redactar normes internacionals sobre el tema en qüestió.

L'ONU Dones és l'entitat de les Nacions Unides que dur a terme accions per assolir la igualtat de gènere i perquè les dones de tot el món puguin cobrir les seves necessitats.

L'Organització de les Nacions Unides compta amb 17 objectius per transformar el món, entre els quals hi ha l'eliminació de la pobresa, la lluita contra el canvi climàtic, l'educació i altres afers perquè la societat disposi d'una millor vida. L'objectiu 5 es basa a aconseguir la igualtat de gènere i empoderar totes les dones i nenes. Algunes propostes d'aquest objectiu són les següents:

5.1 Posar fi a totes les formes de discriminació contra les dones i les nenes arreu.

5.2 Eliminar de la vida pública i privada totes les formes de violència contra les dones i les nenes, inclòs el tràfic i l'explotació sexual i altres tipus d'explotació.

5.3 Eliminar totes les pràctiques nocives, com ara el matrimoni infantil, el matrimoni precoç o forçat i la mutilació genital femenina.

5.4 Reconèixer i valorar les cures no remunerades i el treball domèstic, mitjançant la prestació de serveis públics, les infraestructures i les polítiques de protecció social i el foment de les responsabilitats compartides en la llar i la família, segons el context nacional.

5.5 Garantir la participació plena i efectiva de les dones i el seu accés en condicions d'igualtat a llocs de lideratge a tots els nivells de presa de decisions, a la vida política, econòmica i pública. (...) (Organització de les Nacions Unides, 2015)

2.6. Instruments de protecció dels drets de les dones

La comunitat internacional ha reconegut que respecte als drets de les dones existeixen importants discriminacions per acció o omissió, d'una manera més o menys implícita. S'apunta a crear jurisprudència²⁵ amb perspectiva de gènere, per sensibilitzar els òrgans judicials d'aquestes discriminacions. Malgrat que els drets humans facin referència a la

²⁵És el conjunt de sentències dictades pels tribunals de justícia o autoritats governamentals.

persona humana, com que es produeixen violacions d'aquests en les dones específicament (segons el gènere i els estereotips que se'ls han atorgat històricament), s'han de protegir i reconèixer de manera específica.

Quan algun sector de la societat pateix discriminacions respecte al compliment dels seus drets, és convenient reformular els drets humans i exercir una protecció específica que assegurí el seu respecte, encara que algunes accions per combatre aquesta violència puguin ser incorporades per les normes generals. D'aquesta manera, les dones disposaran d'eines per assolir la no discriminació pel que fa als seus drets. És per això que hi ha d'haver un enfortiment d'un dret internacional de drets humans, per les dones, principalment, per tal que puguin gaudir-los plenament.

2.6.1. Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona

És un instrument de les Nacions Unides que té la funció de protegir els drets de les dones. És l'únic document de drets humans que parla del dret de les dones a decidir el nombre de fills que volen tenir i l'interval de temps entre els naixements, de manera lliure, i el dret a accedir a l'educació i informació que els permetin gaudir d'aquests drets (amb l'obligació dels Estats a incloure-ho en la legislació i disposar d'una educació afectivosexual). Inclou la igualtat de drets tant en l'àmbit públic com en el privat, reconeixent la violència domèstica com a violació dels drets humans i, entre altres coses, parla de l'eliminació d'estereotips que comporten discriminacions com a responsabilitat de l'Estat.

2.6.2. Convenció sobre els Drets Polítics de la Dona

Va ser aprovada per l'Assemblea General de les Nacions Unides l'any 1952 i va entrar en vigor el 1954. És un acord internacional de caràcter vinculant perquè les dones i els homes puguin exercir els seus drets polítics amb igualtat. Va ser el primer instrument internacional de protecció en reconèixer els drets polítics de la dona. Tracta el dret de les dones a votar en totes les eleccions, a ser escollides per ocupar càrrecs públics i a poder exercir-hi, sense cap mena de discriminació.

2.6.3. Altres mecanismes

- La Quarta Conferència sobre la Dona a Pequín el 1995 (comentada anteriorment) conté un programa a favor de la igualtat de gènere i l'empoderament de la dona que va ser aprovada per 189 països.

- El Conveni d'Istanbul es va aprovar el 2011 per tractar totes les formes de violència contra les dones a Europa.
- Es va aprovar l'Agenda 2030 l'any 2015, on es va incloure la igualtat de gènere i l'empoderament de les dones en els objectius del Desenvolupament Sostenible de l'ONU.
- El Fòrum Econòmic Mundial va promoure l'any 2018 la no discriminació en l'àmbit laboral i econòmic, on encara es presenten desigualtats.
- La Comissió Europea va crear la plataforma "European Network for Women in Digital" el 2018 per eliminar la bretxa de gènere digital a la Unió Europea.
- La segona Estratègia d'Igualtat de Gènere va ser publicada l'any 2018 pel Consell d'Europa amb la finalitat d'assolir la igualtat d'homes i dones en totes les àrees.
- L'Informe Anual 2019-2020 d'ONU Dones exposa que la pandèmia de COVID-19 va mostrar l'existència de les funcions essencials de les dones en l'àmbit polític, econòmic i social, i de com són de fràgils molts sistemes públics de cura.

3. Recorregut històric dels drets de les dones

Al llarg de la història, les dones han quedat al marge o molt endarrerides dels objectius que s'anaven aconseguint amb relació als drets humans; la seva evolució ha estat la dels drets dels homes. Durant molts segles, les dones no tenien drets pel simple fet de ser-ho.

Les dones han estat discriminades, agredides, sotmeses i infravalorades pels homes durant molts segles, de manera individual o per mitjà de les institucions religioses o civils creades i controlades per ells, sota la justificació dels “costums socials” que han realitzat les societats patriarcals. La misogínia²⁶ apareix de manera imperant en els textos d'escriptors, filòsofs i líders religiosos de les diferents èpoques històriques.

Tractar el recorregut històric dels drets de les dones o la seva mancança permet il·lustrar tant les condicions de vida de la població femenina al llarg del temps com els orígens dels prejudicis i conductes encara presents en l'actualitat.

Sorprenentment, molts dels individus que han contribuït en la construcció del que avui en dia es coneix com a drets humans han estat misògins considerables. A més, s'ha aconseguit implicar les mateixes dones, convencent-les de la seva suposada naturalesa inferior o capacitat limitada.

Tot i que les dones hagin estat les grans oblidades, el seu paper ha estat summament important en totes les civilitzacions. Generalment, no apareixen en la història ni en altres àmbits com el literari o el científic, perquè se'ls impedia poder desenvolupar les seves capacitats i, si aconseguien fer-ho, no rebien cap mena de reconeixement.

Aquest fet ha produït un desconeixement de les grans contribucions que van fer moltes dones en la construcció d'una societat més justa per a tots i totes, arriscant les seves vides en moltes ocasions.

Els drets de les dones no han sofert una progressió constant, sinó que han passat per diferents alts i baixos determinats segons el moment històric en què es trobessin.

---

²⁶ Odi a les dones.

3.1. Edat antiga

A l'antic Egipte, les dones tenien més llibertats que en altres èpoques. Els homes i les dones eren iguals davant la llei en molts aspectes, però la igualtat no era plena i les seves llibertats van anar reduint-se a mesura que van arribar nous pobladors.

Els homes i les dones tenien privilegis bastant diferenciats i ells tenien més importància que elles; el nombre de faraons era força superior al nombre de faraones. No obstant això, per la civilització de l'antic Egipte, la dona era la complementària de l'home, la seva companya; no era considerada inferior a ell.

Cal remarcar que no en totes les classes socials gaudien de la mateixa llibertat, i els moralistes reflectien en els textos el deure de l'home envers la dona, fet que porta a pensar que abusaven del seu poder i la seva posició.

Les dones podien caminar lliurement pel carrer, comprar i vendre, tenir un negoci propi i ocupar llocs de treball més enllà de l'àmbit domèstic. També podien administrar els seus béns i la seva herència. El testament de Naunakhte²⁷ és un exemple de les llibertats que tenien les dones, inclús per desheretar a algun fill dels seus béns: Naunakhte va donar la seva herència només als fills que la van cuidar de vella i als altres, els va desheretar.

També tenien accés a l'educació, encara que les camperoles feien un treball molt dur. Els nens i nenes d'alt llinatge estudiaven a la Casa Jeneret, una institució situada al costat del palau, on les dones rebien una formació artística: aprenien a tocar la flauta, l'arpa, el llaüt i feien dansa.

Les dones tenien un ampli ventall de possibilitats respecte al treball. Podien ser sacerdotesses, anomenades adoratrius, les quals dedicaven la seva vida al servei dels déus, però això no era un impediment per casar-se o tenir fills. També podien ser llevadores, teixidores, artistes i funcionàries, com ara escribes, les quals van ocupar alts càrrecs a la Dinastia XXVI.

Les dones egípcies podien decidir amb qui es casarien, ja que no pertanyien a ningú ni tenien cap tutor que els digués allò que havien de fer. El matrimoni no tenia una finalitat

---

²⁷ És el testament d'una mare egípcia, la senyora Naunakhte, que va ser trobat per l'Institut Francès l'any 1928 a Deir el-Medina (vila de treballadors de l'antic Egipte). És de la dinastia XX (1190-1070 aC), durant el regnat de Ramsés V.

religiosa, sinó que era una manera de conuiuere amb algú i acordar la separació dels béns. La dona conservava el seu nom i l'home tenia el deure ètic i moral d'estimar-la i tractar-la el millor possible. El divorci era legal i tant el podia sol·licitar un home com una dona.

Les dones ocupaven llocs de poder tant en la religió com en el govern. Les deesses de la religió egípcia estaven vinculades a la fertilitat i a la vida. Alguns exemples en són Ma-at, la deessa de la veritat, Hathor, la deessa de l'amor, la dansa i les arts musicals, i Isis, la deessa de la maternitat i del naixement.

Les dones també van tenir poder en el govern, però no al mateix nivell que els homes. La societat de l'antic Egipte era una teocràcia i per aquesta raó el dret al tron era també diví. La dona transmetia el tron, la legitimitat. El més important era la sang real, abans que el fet que només governessin els homes. Si el marit i el fill de la Gran Muller Real²⁸ no podien governar, ho feia la dona. Per tant, hi va haver faraones, com Hatshepsut, Cleopatra VII o Nefertiti.

A l'antic Egipte, la igualtat entre l'home i la dona no existia com a tal; no hi havia una equiparació entre ambdós, però les dones, igual que els homes, estaven reconegudes davant la llei i tenien poder.

A Mesopotàmia, les dones gaudien de drets, recopilats en el Codi d'Hammurabi, com ara poder comprar i vendre, tenir representació jurídica o testificar de manera lliure. També podien treballar en diversos sectors, participar en la vida pública de la ciutat i ser escribes en el palau reial. Les reines eren respectades i podien exercir la regència dels seus fills menors d'edat.

A l'antiga Grècia es va crear la democràcia i la cultura grega, però les dones eren considerades inferiors en tots els aspectes. No rebien educació i estaven gairebé recloses a l'espai domèstic.

La fortalesa, la racionalitat, la valentia i la generositat eren valors que s'atribuïen als homes, mentre que la debilitat, la covardia, la irracionalitat i la venjança, a les dones. Tot el que fos negatiu es considerava propi de les dones, mentre que tot el que fos positiu, dels homes. Aquesta assignació de propietats reflecteix el fet que ells eren els que governaven en la societat grega i, per tant, van atorgar-se totes les virtuts. D'aquesta manera, les dones són

---

²⁸ La Gran Muller Real era la representació de la deessa Isis a la Terra. Era la protectora del faraó i tenia un paper imprescindible en les celebracions de caràcter religiós.

descrites, en la cultura i la literatura grega, com a éssers, no només diferents, sinó també inferiors per naturalesa. I quan una característica humana es considera natural, ja no es posa en dubte i es converteix en quelcom veritable. Per Aristòtil, un dels filòsofs més influents en l'Europa medieval, la dona era un home incomplet, fruit d'un error de la natura.

La misogínia grega es basava en unes específiques concepcions masculines sobre la naturalesa de les dones. Havien de ser silencioses, passives, modestes, castes, criar els fills, cuidar a tots els membres de la família i encarregar-se de totes les tasques domèstiques, perquè eren les "activitats pròpies" de les dones. Es consideraven amb menys capacitats per dur a terme la majoria de les activitats, menys intel·ligents, més dèbils i sense autocontrol. S'afirmava que la seva intel·ligència no tenia autoritat masculina i, per això, no podia anar a la guerra ni assumir la gestió de l'estat, però sí que podien i havien de dedicar-se a les tasques domèstiques.

La sexualitat femenina es trobava sota mecanismes de control a través de les institucions socials per la raó que s'explica en el llibre *Alguien se acordará de nosotras*:

(...) el temor masculino a la obscenidad femenina se basaba en la premisa de que las mujeres siempre tratan de engañar, especialmente en lo que se refiere a la conducta sexual. Y esa amenaza se convertía en obsesiva en una sociedad patriarcal que deseaba asegurar la legitimidad de la línea paterna en la descendencia y que se veía condicionada por la ética del honor y la vergüenza. (Picazo, 2008)

A l'antiga Grècia hi havia un gran contrast entre la vida privada, basada en el manteniment de la casa, i la vida pública, on tots els homes es reunien, ja fos a l'assemblea, als gimnasos o als tribunals. El ciutadà grec controlava l'esfera privada i tots els que hi vivien: dones, esclaus i nens. Per altra banda, tenia una participació en l'esfera pública, lligada amb l'honor i poder masculí. Per tant, la vida política, social i la llibertat estava reservada pels homes.

La situació de la dona en les legislacions de l'època es basava, principalment, en la seva subordinació legal, reflectida en el seu sotmetiment al marit. En la llei de moltes ciutats gregues una dona mai assolía la majoria legal: estava tota la seva vida sota el control d'un parent masculí, el seu tutor legal. La dona no era una persona autònoma, excepte en l'àmbit del culte. Estava exclosa de tot allò que era públic per la seva posició subordinada.

En la majoria de les ciutats gregues, les dones no podien heretar ni tenir propietats, fer contractes o decidir amb qui casar-se o divorciar-se. Les dones no eren considerades

competents per determinar els seus propis interessos. Les noies es casaven entre els catorze i quinze anys, mentre que els homes no es casaven fins als trenta. El pare era qui li escollia el marit i passava de ser propietat del pare, a ser-ho del marit. La viudetat era bastant comuna (en aquest cas la dona passava a ser propietat del seu fill) i el segon matrimoni, també. L'única funció de la dona era casar-se i donar descendència; un cop contraïa matrimoni, el marit la recloïa a casa amb els fills, apartada de l'exterior i de la vida social, i havia de fer les feines corresponents i cuinar per ell.

Les dones podien treballar si era per necessitat. Usaven l'habilitat que tenien amb la llana per guanyar diners, inclús les dones de classe social alta, creaven una mena de fàbrica tèxtil domèstica, excepcionalment. Algunes dones treballaven de recol·lectores i unes altres venien cintes, pa, verdures i altres aliments al mercat. Les dones també podien fabricar i vendre perfum, però es requeria disposar de suficient capital pel procés d'elaboració que exigia el producte. No es té constància de dones que es dediquessin a la venda de productes de preu, com les eines de ferro i bronze, les armes o els vasos. Per tant, existien diferències entre les activitats mercantils dels homes i de les dones pel fet que, almenys a Atenes, la capacitat financera de les dones estava limitada.

Una altra activitat econòmica que les dones podien dur a terme era fer de llevadores i nodrisses. També podien gestionar locals on es menjava i bevia, però eren llocs amb mala reputació, associats a la població marginal. A Atenes i molts altres llocs, les camperoles no podien ser propietàries de terres, no obstant això, a Creta i altres ciutats gregues algunes dones podien posseir terres, en circumstàncies molt concretes. Tot i que l'agricultura era una activitat considerada del domini masculí, la situació econòmica dels camperols era molt precària i, per tant, era complicat no permetre a les dones treballar en aquest sector. De fet, els estudis antropològics de l'agricultura de subsistència mediterrània apunten que el paper de la dona en activitats com alimentar els animals, munyir-los i recollir llenya i farratge ha estat essencial en totes les èpoques històriques.

A ciutats com Esparta, les dones tenien una major llibertat perquè era un indret de caràcter guerrer i els homes eren fora de manera perllongada. D'aquesta manera, les dones van poder estudiar música, fer gimnàstica, competir com a atletes i inclús, en alguns casos, l'adulteri estava permès.

Tot i que la població femenina no podia formar part del món intel·lectual, algunes dones amb ments brillants van destacar-hi, com Safo de Mitilene, poetessa lírica grega, i Hipatia,

matemàtica, filòsofa i astrònoma hel·lenística d'Alexandria, però va morir esquarterada i torturada pel fet de convertir-se en una dona científica i il·lustrada.

Ser una dona filòsofa o científica durant l'antiguitat representava un acte de valentia enorme i, per tant, és comprensible que fossin casos aïllats. Cal considerar que les dones filòsofes sí que han existit, però els filòsofs les han deixat de banda. A més, no només estava mal vist i castigat que les dones fessin altres activitats que no fossin les domèstiques, sinó que tampoc es reconeixien les seves aportacions al món de la cultura i del coneixement. Per això, en moltes ocasions, els seus marits o altres homes propers, s'apropriaven dels seus descobriments o creacions.

Cal assenyalar que els pobles que estaven en contacte amb la natura actuaven d'una manera més igualitària. Les societats amazòniques i celtas, en les quals homes i dones tenien les mateixes oportunitats en l'aprenentatge d'oficis, podien escollir parella, no se'ls obligava a casar-se en contra de la seva voluntat, entre d'altres. Tot això canviarà durant l'Imperi Romà.

Les dones de l'antiga Roma tenien més llibertats que les gregues, però encara eren considerades éssers inferiors i no els hi estava permès tenir participació política ni ciutadana. No tenien cap mena d'autonomia i estaven sotmeses al pare de família: la Llei de les Dotze Taules (450 aC) li reconeixia el poder sobre la seva dona, els seus fills i els seus esclaus.

Les dones no tenien nom propi; adoptaven el del seu pare en femení. Les nenes no desitjades eren abandonades i, si sobreviuen, estaven condemnades a ser esclaves. Abans de contraure matrimoni, fins als dotze anys, les filles dels plebeus anaven a l'escola pública, mentre que les de la classe patrícia rebien educació des de casa. Tot el que se'ls ensenyava era amb el fi de ser bones mullers.

Quan una nena tenia entre tretze i quinze anys, el pare li escollia marit. Després del casament, havia d'estar-se tancada a la zona de la casa per les dones i criar els fills, a més de fer totes les tasques de la llar. Les dones continuaven sent utilitats i propietats d'un parent masculí tota la seva vida.

Al camp podien dur a terme les mateixes activitats agrícoles que els homes i a les ciutats podien tenir els seus propis negocis i ser comerciants, però sota la tutela dels homes. Mentre que a les dones gregues se'ls prohibia la vida social, les romanes podien caminar

pel carrer, però sempre acompanyades, anar al mercat, assistir als banquets amb els homes, participar en jocs i veure espectacles, però amb el cap cobert.

L'economia de l'antiga Roma era esclavista i les esclaves no tenien cap valor. Podien ser maltractades, venudes, comprades o dedicades a la prostitució.

Les dones casades podien sortir al carrer sense ser acompanyades per cap home, veure les amigues de manera ocasional i anar al teatre o als banquets amb algú. El matrimoni tenia com a finalitat mantenir el llinatge i el fet d'estimar a la dona o muller no es prenia seriosament.

A Roma, les dones estaven excloses de la vida política, com a Grècia. No els hi era permès votar o tenir accés als estaments judicials. En diverses ocasions, les dones van sortir al carrer per defensar els seus drets: es van organitzar en contra del poder masculí dominant l'any 159 aC, potser per primera vegada en la història, per oposar-se a la Llei Oppia, la qual prohibia a les dones dur certes joies i vestits. És un fet de summa rellevància, ja que va haver-hi una actitud col·lectiva i cooperativa per part de les dones de reivindicació i oposició de manera activa.

3.2. Edat mitjana

La difusió de l'islam i el cristianisme suposarà una contradicció pel que fa als drets de les dones i al seu respecte. Ambdues fomentaran la igualtat entre els éssers humans i la seva dignitat. No obstant això, són religions patriarcals amb prejudicis ancestrals que proclamaran i promouran la subordinació de la dona en la societat i, sobretot, en l'àmbit familiar (justificada a l'Alcorà i la Bíblia).

En aquest període de la història, la majoria de les dones eren camperoles i treballaven en el sector de l'agricultura. El seu paper econòmic va ser crucial: duien a terme les activitats agrícoles com els homes, per tal de mantenir-se elles i poder alimentar els seus fills. Les dones també havien de fer totes les tasques de la llar, criar els fills, cuidar els malalts i fer de llevadores.

Es dedicaven a tasques agrícoles com la recol·lecció, la sembra, tenir cura dels ramats, i totes aquestes feines amb sous molts inferiors als dels homes. Les dones joves podien fer

de criades de les dames nobles per un sou miserable o a canvi de menjar i allotjament, fet que suposava un alliberament per elles, ja que les cases dels camperols eren molt angoixants i s'havia de mantenir i criar tots els seus integrants.

Les serventes podien dur a terme les següents feines: atendre personalment als senyors, fer-se càrrec de la cuina, treballar als tallers o, algunes, podien aprendre un ofici als tallers de teixit dels castells. Tot i això, les camperoles i camperols eren fonamentals pel manteniment de l'economia agrícola.

Els pares de la nena li triaven el marit i rebien una quantitat determinada per part del promès per l'adquisició del poder patern.

A la baixa edat mitjana va haver-hi un augment demogràfic que va comportar l'aparició de nuclis urbans. Allà va aparèixer una nova classe social: la burgesia. La indústria i el comerç eren la base de la seva economia.

Els homes i les dones anaven cap a les ciutats, on es desenvolupaven feines especialitzades i cada vegada feia més falta la mà d'obra barata. Els oficis es van multiplicar de manera abundant i això va permetre a les dones una major inserció en el món laboral, però sempre amb condicions molt precàries, amb treballs controlats pels homes i amb un sou molt més baix que el d'ells. Les dones treballaven en gairebé tots els gremis, però, majoritàriament, en la indústria tèxtil. També treballaven en l'àmbit de l'alimentació, elaborant pa o cervesa, i dirigint negocis i botigues de queviures.

La situació jurídica de la dona era molt desfavorable i adversa, atès que estava subordinada a l'home, però tenia més marge d'actuació que en altres períodes. En alguns països, les dones podien posseir terres, contractar treballadors, fer el testament, presentar demandes i representar el marit en cas d'absència.

Tot i que moltes vegades no apareguin en els llibres d'història, a l'edat mitjana va haver-hi un gran nombre de dones que van aportar grans avenços en l'àmbit científic, tecnològic i artístic, a través dels quals van ser pioneres de la igualtat de gènere. Van realitzar una sèrie de progressos en un món fet pels homes, on la misogínia estava present a tot arreu.

Els convents eren un refugi per les nenes que no contreien matrimoni, per les dones que no podien fer front a una mala situació econòmica i l'única manera d'accedir a la cultura. En

aquella època, era el lloc on les dones tenien més llibertat i van aparèixer dones brillants en diversos camps.

Christine de Pisan és considerada la primera escriptora d'una obra feminista. Va viure de l'art d'escriure i gràcies a les seves obres va poder mantenir a les seves criatures després de la defunció del seu marit. *La ciutat de les dames* es considera el primer llibre feminista de la història i en aquest manuscrit l'autora reivindica que les dones no només han nascut per dedicar-se a les tasques domèstiques, rescatant biografies de personatges femenins místics d'èpoques anteriors.

Trotula de Ruggiero va ser la ginecòloga més important de l'edat mitjana, realitzant grans descobriments en el camp de la medicina. Va escriure diferents tractats sobre ginecologia i obstetrícia que han estat consultats per metges de tot el món durant molts segles després.

Altres dones que van destacar en diferents àmbits van ser Lubna de Córdoba, una esclava que es va convertir en una de les primeres intel·lectuals andaluses, per altra banda, Sabine von Steinbach, pintora i esculptora que va contribuir en les obres de la catedral d'Estrasburg, i Herrada Landsberg, la qual va escriure una enciclopèdia que contenia tot el coneixement de l'època medieval, entre moltes d'altres dones.

Un col·lectiu femení que va patir de manera notable tractes discriminatoris i cruels van ser les anomenades bruixes. Eren dones que tenien coneixements específics en botànica, anatomia, sexualitat, amor, minerals, animals i d'altres. Aportaven un servei molt important a la comunitat, vivien de manera independent i generaven els seus propis ingressos. Eren considerades una amenaça en una època en la qual el model social masculí era el predominant i, per això, les cremaven vives a la foguera. Tot i que les dones no van tenir accés a l'educació superior fins a principis del segle XX, aproximadament, sempre han estat generadores de coneixement.

La discriminació a les dones durant l'edat mitjana era considerable. A poc a poc, van ser expulsades dels gremis i, amb la crisi econòmica de finals del segle XV, es va fer tot el possible perquè no continuessin treballant.

3.3. Edat moderna

L'edat moderna va ser una època històrica de grans transformacions en la qual es van establir les bases del món contemporani. El descobriment d'Amèrica, el poder que va

adquirir l'Estat i el que va perdre l'Església, el nou corrent intel·lectual anomenat humanisme i la ciència experimental van ser canvis significatius que van afectar les dones de manera negativa.

En el Renaixement, els homes tindran més possibilitats de formar-se i desenvolupar les seves capacitats, amb més oportunitats laborals. Però per les dones va succeir el contrari: la població femenina no podia accedir a l'educació que tractava els nous valors de l'humanisme i, a més, els Estats centralistes d'aleshores van dictar unes lleis per restringir encara més les seves possibilitats.

La fundació de les universitats va suposar un fet positiu pel desenvolupament, perquè es podia accedir al coneixement, però només en el cas dels homes. Per les dones, va suposar una gran repercussió perquè no podien estudiar-hi i, per tant, el saber va passar a ser patrimoni dels homes.

En la burgesia, ja no podien rebre l'herència, sinó que passava de pares a fills primogènits. A més a més, les dones van ser despatxades de les professions que podien fer i van quedar recloses a l'àmbit domèstic i familiar, amb cada vegada més restriccions.

En l'ambient rural, la mà d'obra es basava en el treball de les dones, les quals s'encarregaven de les feines agrícoles i les manufactures. A partir dels segles XVII i XVIII van treballar cada vegada més fent brodats, d'aquesta manera encara quedaven més aïllades a les llars.

Les condicions de vida de les dones eren pràcticament les mateixes que en l'edat mitjana: tot el treball de la llar requeia sobre elles, des del matí fins a la nit, i, a més, havien de dur a terme les tasques agrícoles i treballar en la recollida de raïm en l'època de la verema, però sempre amb un sou molt inferior al dels homes. Els mètodes anticonceptius gairebé no s'utilitzaven i les dones tenien un fill o més cada dos anys.

La gran majoria de dones no treballava en les activitats de producció de les ciutats, i les que ho feien, eren generalment serventes, les quals eren explotades sexualment i econòmicament per part dels seus senyors amb molta freqüència.

3.4. Edat contemporània

A finals del segle XVIII, es va iniciar un moviment de protesta que serà plasmat en el feminisme i en el sufragisme del segle següent. A partir d'aquest moment, la lluita pels drets de les dones creixerà i avançarà, amb el plantejament de noves reivindicacions de manera progressiva.

La Declaració dels Drets de l'Home i del ciutadà, proclamada el 1789 a França, no va considerar la dona com a subjecte de drets, perquè amb la paraula "home" feia referència al sexe masculí, i no pas a la humanitat.

Olympe de Gouges (1748-1793) va ser una dona amb valentia i coratge que, tot i viure en una època molt conflictiva, va decidir no quedar-se callada davant la discriminació en la mencionada declaració. Com totes les altres dones, no va tenir cap tipus d'oportunitats i va estar marginada pel seu origen, el seu sexe, la seva cultura i la seva classe. Malgrat això, prenent consciència de l'opressió i exclusió de les dones, va alçar la veu per exigir una vida més digna i va buscar maneres de poder exercir els seus drets i generar nous debats.

L'any 1791, prenent com a mostra el text de la Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà, Olympe va publicar la Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana, on reclama la igualtat política, social i legal entre homes i dones i la seva extensió a les persones de color. Assenyalava que la dona havia de ser lliure, sense l'opressió de l'home, poder participar en la política i ocupar càrrecs públics amb igualtat, com diu en l'article tretze:

XIII. Para el mantenimiento de la fuerza pública y para los gastos de administración, las contribuciones de la mujer y del hombre son iguales, ella realiza todas las tareas pesadas, entonces, ella debe tener la misma parte en la distribución de los empleos, tareas, de las dignidades y de la industria. (De Gouges, 1791)

Dos anys després, va morir guillotinata per ser acusada de reaccionària durant la repressió jacobina. En l'actualitat, és considerada una humanista i feminista destacable de finals del segle XVIII.

Mary Wollstonecraft (1759-1797), escriptora anglesa, va publicar la *Vindicació dels Drets de la Dona* l'any 1792. Considerada una de les obres precursors del feminisme, s'hi argumenta que les dones no són inferiors als homes per naturalesa, i si ho semblen, és pel fet que no han pogut accedir a l'educació adequada:

Fortalezcamos la mente femenina ensanchándola y será el final de la obediencia ciega; pero como el poder busca la obediencia ciega, los tiranos y sensualistas están en lo cierto cuando tratan de mantener a la mujer en la oscuridad, porque el primero solo quiere esclavos y el último un juguete. (Wollstonecraft, 1792)

En aquest llibre, Wollstonecraft defensa els drets de les dones, entre els quals hi ha el dret al treball igualitari, a l'educació de les dones i a la seva participació en la vida pública, per tal d'acabar amb la seva anul·lació social i jurídica. L'obra literària d'aquesta autora reflexiona sobre la situació de la dona, la seva falta de drets i defensa una societat basada en la raó i la igualtat.

En el segle XIX, sorgiran un seguit de significatives transformacions en l'àmbit social, econòmic i ideològic que afectaran de manera directa i essencial a les dones.

Quan va aparèixer el procés d'industrialització a Anglaterra, les dones van començar a treballar a les fàbriques, generalment les tèxtils. Aquesta ocupació i el servei domèstic eren les feines més comunes que duïen a terme les més pobres, les quals eren la gran majoria. Les joves de classe mitjana treballaven d'institutrius i dames de companyia i, a mitjans d'aquest segle, va néixer l'ofici d'infermera.

En aquesta època, s'explotava als treballadors amb jornades de setze hores, hi havia treball infantil, manca d'assistència sanitària i falta de seguretat laboral. En la indústria de la confecció, les dones treballaven fins a la nit i les de classe alta, com a senyal de distinció, usaven un gran nombre de criades, les quals treballaven les vint-i-quatre hores per un sou miserable, amb una absoluta dependència dels senyors. A conseqüència d'això, dels sous tan mal retribuïts i l'esgotament que comportava, la prostitució va augmentar a les grans ciutats, exercida per noies joves que intentaven sobreviure.

A Noruega, es van aprovar lleis que van permetre la igualtat hereditària el 1845. A Finlàndia, l'any 1878 es va reconèixer a les dones el dret a la meitat de la propietat i de l'herència en el matrimoni i, a partir del 1889, les casades van poder disposar dels seus salaris de manera lliure. En canvi, en el Codi Civil de França (1804) i en el Codi Civil d'Espanya (1889) la dona casada no tenia autonomia personal i els seus ingressos i béns eren administrats pel marit. No serà fins al segle XX que s'aconseguirà eliminar la legislació discriminatòria a França i Espanya.

El principal objectiu dels moviments feministes del segle XIX va ser aconseguir el sufragi per les dones. Els obstacles amb els quals es van haver d'afrontar per poder votar van ser nombrosos i difícils de superar. A mitjans del segle XIX, el moviment va agafar força als Estats Units i Anglaterra: el 1848, va tenir lloc la Convenció sobre els Drets de la Dona a Nova York, i les seves conclusions es van resumir en la Declaració de Seneca Falls. L'escrit està inspirat en el text de la Declaració d'Independència dels Estats Units (1776) i denuncia les polítiques i restriccions a les quals les dones havien de sotmetre's, com ara no poder presentar-se a eleccions, votar, afiliar-se a organitzacions polítiques o ocupar càrrecs públics. Els tres primers punts d'aquesta declaració són els següents:

- *(...) Que todas aquellas leyes que sean conflictivas en alguna manera con la verdadera y sustancial felicidad de la mujer, son contrarias al gran precepto de la naturaleza y no tienen validez, pues este precepto tiene primacía sobre cualquier otro.*
- *Que todas las leyes que impidan que la mujer ocupe en la sociedad la posición que su conciencia le dicte, o que la sitúen en una posición inferior a la del hombre, son contrarias al gran precepto de la naturaleza y, por lo tanto, no tienen ni fuerza ni autoridad.*
- *Que la mujer es igual al hombre - que así lo pretendió el Creador- y que por el bien de la raza humana exige que sea reconocida como tal. (...)* (Cady, 1848)

Als Estats Units, les principals promotores del sufragi femení van ser Susan B. Anthony, Lucy Stone i Elisabeth Cady Stanton, autora de la Declaració de Seneca Falls. Tanmateix, no van poder veure el fruit del seu esforç, perquè el dret a vot de les dones no es va reconèixer fins al 1920 als Estats Units.

El filòsof i economista anglès John Stuart Mill i la filòsofa i defensora dels drets de les dones Harriet Taylor Mill van publicar *El sotmetiment de la Dona* el 1869, a Anglaterra. L'any 1866, Stuart havia presentat una demanda a favor del sufragi femení al Parlament anglès, però va ser rebutjada. Arran d'aquest fet, el 1867 es va crear "l'Associació Nacional per al Sufragi de la Dona", el primer grup sufragista britànic.

Al llarg del segle següent, les lleis van consagrar el dret femení al sufragi molt lentament: a Nova Zelanda es va assolir el 1893, a Austràlia el 1901, a Finlàndia el 1906, a Noruega el 1913, a Dinamarca i Islàndia el 1915, entre d'altres. A Espanya es va aconseguir el 1931, a França el 1944, a Itàlia el 1945, mentre que a Suïssa no es va obtenir fins al 1970. Als

països àrabs, l'aprovació del sufragi femení encara va arribar més tard, sense que s'hagi consumat completament (a l'Àràbia Saudita les dones no van poder votar fins al 2007).

La defensa dels drets de les dones no va ser mai una prioritat fins al segle XIX. Aquesta tendència es veurà impregnada en el socialisme que vindrà, el qual reivindicarà la igualtat de classes com a tasca primera, abans que la igualtat entre l'home i la dona.

Entre finals del segle XIX i principis del segle XX, un període en el qual la precarietat es reflectia notablement en les condicions laborals de les indústries i la majoria dels treballadors de les fàbriques eren dones i nens a conseqüència de l'elevada demanda de mà d'obra i dels seus sous inferiors, la població femenina obté cada vegada més protagonisme en les reivindicacions laborals del proletariat.

El 1910 es va proclamar el Dia de la Dona, durant la II Trobada Internacional de Dones Socialistes²⁹ a Copenhaguen, per homenatjar el moviment a favor dels drets de la dona i per ajudar a assolir el sufragi femení universal. Un any després, el 19 de març de 1911, el Dia de la Dona Treballadora es va celebrar per primera vegada i, posteriorment, es va adoptar el 8 de març com a data definitiva.

El 25 de març de 1911, a la fàbrica Triangle de Nova York, va haver-hi un incendi on van morir més de cent quaranta treballadores joves a causa de les precàries condicions laborals. Aquest incident va repercutir significativament en la legislació laboral dels Estats Units.

En el segle XX, les dones es van incorporar al món laboral de manera massiva. Un dels factors determinants van ser les dues guerres mundials: com que seixanta-cinc milions d'homes van marxar a combatre, les dones van haver de fer-se càrrec de tot el treball. En aquest moment històric, es va produir un canvi notori en les estructures socials: van aparèixer les primeres llars d'infants pels fills de les treballadores, la participació femenina en els sindicats i es van imposar les faldilles i els cabells més curts.

---

²⁹ Reunió celebrada a Dinamarca on van assistir més de cent delegades de disset països. Clara Zetkin i Kathy Duncker hi van comparèixer com a representants del Partit Socialista Alemany i van proposar la commemoració del Dia Internacional de la Dona. La decisió es va adoptar com una resolució, en un acte solidari internacional amb els delegats dels EUA que havien respectat la vaga de les treballadores del tèxtil el 1910 amb un Dia de les dones dels Estats Units. També va tenir-hi lloc l'adopció d'una resolució sobre la pau.

Fins just abans de la Segona Guerra Mundial, les dones havien de sol·licitar el permís dels marits per dur a terme una professió (a França va durar fins al 1965 i a Espanya, uns anys més). Les dones no podien presentar-se a un examen, anar a la universitat, obrir un compte bancari, conduir, actuar davant la justícia o sol·licitar un passaport.

Després de la Segona Guerra Mundial (1939-1945), la mà d'obra femenina equivalia a un terç dels treballadors als països capitalistes, mentre que en els socialistes, representava un cinquanta per cent, perquè la Revolució Russa (1917-1923) va ser la primera a legislar que el salari femení havia de ser igual al masculí per la mateixa feina. Les dones de la Unió Soviètica van treballar en totes les àrees de producció. Després de la guerra, Europa va presenciar la resistència de les dones a abandonar les seves feines per tornar a quedar tancades i aïllades a casa o treballar en el servei domèstic.

El 1952, l'Assemblea General de les Nacions Unides va aprovar la Convenció sobre els Drets Polítics de la dona i, posteriorment, han aprovat altres documents en relació amb els drets de les dones com la Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona (1979) i la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona (1993).

Ruth Bader Ginsburg (1933-2020) va ser una advocada i jutgessa nord-americana que va dignificar els drets de les dones en els jutjats. Va defensar l'accés de les dones a les acadèmies militars i el dret a l'avortament. El 1993, després de realitzar i guanyar diferents casos sobre els drets de la dona a la Cort Suprema dels Estats Units, va ser nomenada jutgessa del Tribunal Suprem. Allà va votar a favor dels drets dels homosexuals, de la legalització de l'avortament i en contra de la pena de mort. Va enfocar la seva feina en defensar casos de discriminació contra les dones que va aconseguir guanyar.

Les declaracions de les Nacions Unides concreten les normes de convivència fonamentals i les convencions, si són ratificades pels Estats, constitueixen el conjunt de normes i mecanismes per comprovar o verificar el seu compliment. En el segle XX, per primera vegada en la història, les Nacions Unides defineix la dona com a subjecte de drets inalienables i igual a l'home.

Malgrat tot això, les declaracions i convencions no asseguren que, a la pràctica, hi hagi un respecte dels drets i llibertats que proclamen. És evident que hi ha una desigualtat en el seu compliment i, en moltes ocasions, una insatisfacció notable (la subordinació i discriminació de la dona encara es manifesta en totes les societats, de manera més o menys despietada).

Ara bé, almenys ara tenen protecció en el marc teòric internacional i una mena d'indicacions del tipus de societat on es pretén arribar, és a dir, un món en el qual les dones no pateixin discriminació ni violència.

4. Vulneració dels drets de les dones: discriminació i violència

Tot i que la igualtat de gènere estigui protegida per diferents instruments i tractats internacionals, continua existint una desigualtat entre homes i dones. Freqüentment, les dones i nenes pateixen discriminacions i violència en diversos àmbits com l'educatiu, el sanitari, el laboral o el polític, i aquests fets afecten de manera negativa a les seves vides.

El principi de no discriminació dels drets humans parla de no menysprear a ningú per les seves característiques. Si aquest principi no s'exerceix, hi ha una vulneració de tots els drets en conseqüència. Per tant, si es discrimina a la dona, s'estan vulnerant els seus drets.

La discriminació contra la dona es basa en la violència, restricció, exclusió, anul·lació o distinció basada en el sexe, és a dir, patir qualsevol classe de maltractament pel fet de ser dona.

Una de les violacions més generalitzades dels drets humans a escala mundial és la violència contra les dones i les nenes. Cada dia se'n produeixen molts casos arreu del món. Aquesta violència té conseqüències sobre totes elles, tant a curt com a llarg termini, físicament, econòmicament i psicològicament, ja que els impedeix viure i participar plenament i en condicions d'igualtat en la societat. Tot això té un impacte immens en la vida de totes les persones.

La violència de gènere fa referència a perjudicar o fer mal a una persona o grup de persones pel seu sexe o gènere. Es fonamenta en la desigualtat de gènere, l'abús de poder i les normes nocives. Aquest concepte s'utilitza sobretot per remarcar el fet que les diferències estructurals de poder basades en el gènere posen a la dona i nenes en una situació de perill davant molts tipus de violència. Aquest terme també descriu la violència dirigida contra el col·lectiu LGBTIQ+, ja que està relacionada amb les normes de gènere o de masculinitat/feminitat. Segons l'Institut Nacional d'Estadística (INE), l'any 2021, el nombre de dones víctimes de violència de gènere va augmentar un 3,2%. La taxa de víctimes de violència de gènere va ser d'1,4 per cada 1.000 dones de catorze anys i més.

La violència contra les dones i les nenes és qualsevol acte de violència basat en el gènere que provoqui o pugui comportar un mal o patiment físic, sexual o mental per la dona, i també les amenaces d'aquests actes i la privació de la seva llibertat, tant en l'àmbit públic com en el privat.

Segons l'ONU Dones, de les dones que pateixen violència, menys del 40% busquen algun tipus d'ajuda. En els països en els quals existeixen dades disponibles sobre el tema, es comprova que les dones que demanen ajuda acudeixen a les amistats i familiars, majoritàriament. Un nombre molt reduït recorren a les institucions formals com els serveis de salut o la policia, on hi van menys del 10% de les dones que busquen ajuda.

La classificació de la discriminació i violència contra la dona en els següents subapartats és una de les moltes possibles maneres d'agrupar-la. Hi ha una interrelació entre els diferents àmbits on es vulneren els drets de les dones i, per tant, les diferents formes de discriminació són extrapolables a més d'una esfera. Aquesta delimitació permet englobar el tema de manera ordenada i concreta, però alhora amb certa flexibilitat i amplitud.

4.1. Àmbit educatiu

L'educació és una eina fonamental i necessària per al desenvolupament. La construcció de societats basades en la igualtat i justícia, en les quals es respecti la dignitat i el desenvolupament integral de les persones com a éssers humans, depèn principalment de la importància que aquestes donin i foment que facin d'una educació basada en el respecte de l'altre com a ésser humà i dels drets de les persones.

L'educació és un dret humà i és un instrument imprescindible per assolir la pau, el desenvolupament i la igualtat. L'educació no discriminatòria porta a relacions més igualitàries entre homes i dones i els beneficia a ambdós. Perquè més dones puguin ser agents de canvi, són indispensables la igualtat d'accés a l'educació i l'obtenció d'aquesta.

L'alfabetització de la dona és bàsica perquè pugui adoptar decisions en la societat. Segons les dades de l'ONU, hi ha deu milions més de nenes que de nens que no reben educació primària.

Per contextualitzar, aproximadament 960 milions de persones no saben llegir i dues terceres parts d'aquestes són dones. En les dues últimes dècades, va haver-hi un augment del 34% al 40% de la proporció de dones amb feina remunerada en el sector no agrari, encara que a l'Àfrica septentrional i a l'Àsia occidental la situació de les dones en l'àmbit laboral no ha progressat des del 1990.

Com mostren les dades, en molts casos, a les dones se'ls impedeix l'accés a l'educació i aquest fet les priva de poder accedir al món laboral.

Mundialment, 1 de cada 3 estudiants d'11 a 15 anys ha patit assetjament escolar per part dels seus companys, almenys una vegada durant l'últim mes. Els nens i les nenes tenen la mateixa probabilitat de patir aquest assetjament. D'altra banda, els nens tenen més possibilitats que les nenes de patir assetjament físic, mentre que les nenes tenen més possibilitats de patir assetjament psicològic i de rebre, més freqüentment, assetjament pel seu aspecte físic.

La violència de gènere en l'àmbit educatiu és un problema molt greu per l'escolarització universal i el dret de les nenes a l'educació.

4.2. Àmbit laboral

Com a ésser social, la persona necessita participar i relacionar-se amb aquells que l'envolten per sentir-se completa. Un dels mitjans per relacionar-se amb els altres és el treball, que li permet desenvolupar les seves habilitats i fer créixer la seva comunitat, alhora que rep el suport necessari per al seu propi progrés.

Tot i que les estadístiques d'ONU Dones sostenen que les possibilitats d'inserció laboral de les dones han augmentat, elles continuen sent majoria en les feines pitjor remunerades i menys estables, sense cap accés al treball decent i a la protecció social.

D'entrada, de les dones amb edat de treballar, només el 50% pertany a la població econòmicament activa, mentre que el nombre dels homes és superior al 75%. Es calcula que el producte interior brut (PIB) mundial anual augmentaria en 28 bilions d'euros si els homes i les dones duguessin a terme les mateixes feines.

Segons les dades de l'Organització Internacional del Treball (OIT), les dones pateixen desavantatges: pel que fa a la seva participació, les probabilitats difereixen en 26 punts percentuals amb relació als homes. Als Estats Àrabs i a l'Àfrica del Nord les possibilitats de treballar de les dones es redueixen a dues vegades menys.

La bretxa salarial³⁰ entre homes i dones és una realitat indiscutible: a escala mundial, per cada euro que guanya un home, una dona només en rep 77 cèntims. S'estima que si el tipus de polítiques implementades actualment continuen en vigència, es tardarà més de setanta anys en acabar amb aquesta desigualtat.

La pobresa femenina és considerada com un fenomen mundial, ja que un 70% de la població que viu en una situació de pobresa extrema (menys d'1,25 € al dia) són dones.

Per altra banda, la jornada laboral de les dones és superior a la dels homes. Des del 2013, es considera que cuinar, netejar, cuidar a persones, anar a buscar aigua i recol·lectar llenya i combustible són treballs no remunerats. Són feines de producció de béns i serveis per l'autoconsum que, com exposa l'ONU Dones, moltes vegades supleixen la manca de despesa pública en serveis socials i infraestructura.

Aquestes tasques domèstiques són realitzades majoritàriament per les dones, perquè s'assumeixen com a part de la naturalesa femenina i això provoca una gran desigualtat. En els països en vies de desenvolupament, la mitjana de la duració d'un dia laboral per les dones és de 7 hores i 9 minuts, però d'aquest total, 4 hores i mitja són treballades sense ser remunerades. Mentre que en el cas dels homes, les feines domèstiques impliquen 1 hora i mitja d'un total de 6 hores i 16 minuts.

La principal raó per la qual les dones es troben fora del mercat laboral és la prestació de cures no remunerades. A escala mundial, s'estima que 647 milions de dones es dediquen a treballs no remunerats a temps complet. En quinze anys (entre 1997 i 2012), tant aquestes tasques com les feines domèstiques només han disminuït 15 minuts per dia. Si es continua en aquest ritme, costarà més de dos-cents anys acabar amb la bretxa de gènere en relació amb aquest tipus de treball. L'OIT mostra les pràctiques i les lleis que estan frenant aquesta dinàmica, per aconseguir una distribució equitativa de la cura dins la família, i entre aquesta i l'Estat.

La directora del Departament de Condicions de Treball i Igualtat de l'OIT, Manuela Tomei, assenyala que quan els homes també col·laboren en les feines de cura no remunerades de forma més equitativa, es troba una xifra més alta de dones en càrrecs directius, remarcant la importància del paper dels homes per aconseguir la igualtat en el treball.

---

³⁰ La bretxa salarial és la diferència del salari mitjà de les dones respecte del salari mitjà dels homes que s'expressa percentualment.

L'OIT afirma que les desigualtats de gènere en el món laboral no han patit una millora significativa durant vint anys. Indica que la igualtat entre homes i dones en el treball no s'assolirà fent canvis graduals, sinó realitzant passos considerables per eliminar els desavantatges, discriminació i estereotips existents respecte al paper de la dona en la societat, el seu lloc en el mercat laboral i el valor del seu treball.

Aquesta organització també apunta que les lleis en les quals s'estableix que els homes i les dones tenen els mateixos drets són bàsiques per exigir i aconseguir l'equitat en la pràctica. Sosté que per assolir la igualtat entre dones i homes en l'àrea del treball cal revocar les lleis que les discriminen a elles i també les disposicions que no els permeten fer feines nocturnes o subterrànies, o introduir-se i progressar en un sector concret.

Manuela Tomei va anunciar que entre els factors que dificulten la igualtat en l'ocupació, el més determinant és cuidar als infants.

Més dades de l'OIT indiquen que el 70% d'una mostra mundial representativa de dones preferirien tenir una feina remunerada. Tanmateix, el 2018 només tenien feina el 45,3% d'elles (1.300 milions de dones treballaven, mentre que la xifra en el cas dels homes va ser de 2.000 milions).

Un altre factor que afecta les dones és la penalització relacionada amb la maternitat. Segons les xifres de 51 països, el 2015 el 45,8% de les mares de menors de cinc anys tenien feina, mentre que les dones sense fills d'aquesta edat treballaven el 53,2%. Entre el 2005 i el 2015 va haver-hi un augment de la penalització del treball en relació amb la maternitat del 38,4%.

A més a més, també existeix una penalització en el sou per la maternitat que és permanent, és a dir, dura tota la vida laboral d'una dona. En canvi, en el cas de la paternitat hi ha una bonificació en el sou. A més d'això, els càrrecs de lideratge solen ser escassos per les dones amb criatures petites: només el 25,1% dels directius amb nens menors de sis anys són dones.

De mitjana, la remuneració continua sent un 20% més baixa per les dones.

Altres factors que generen una gran desigualtat són l'assetjament i la violència en l'entorn laboral. A part d'això, la tecnologia ha fet desaparèixer moltes de les feines que eren realitzades per dones majoritàriament, com en el sector de l'hostaleria o la restauració.

En els sindicats i organitzacions de treballadors hi ha una baixa representació de les dones, a més de la seva absència en els processos de negociació i la seva escassa participació en les institucions nacionals de diàleg social. Aquests fets produeixen encara més desigualtat.

La discriminació a les dones en el marc laboral es troba en tots els àmbits del treball i l'ocupació, especialment en la remuneració, la cobertura de la seguretat social i l'avenç professional.

L'OIT destaca que els principals tractes injustos als quals es troben exposades les dones en el món laboral són l'assetjament, la discriminació i els abusos, sobretot les joves de quinze a vint-i-nou anys. Els convenis col·lectius i les mesures en els llocs de treball que lluiten contra aquestes injustícies apunten que per assolir la igualtat de gènere en l'esfera laboral és imprescindible acabar amb la violència i l'assetjament en el treball.

L'agència de l'ONU va pugnar per la valoració i el reconeixement del treball que duen a terme les dones. Va reconèixer l'existència de lleis que exigeixen la igualtat de remuneració per una feina d'igual valor en molts països i va demanar el respecte cap a aquestes legislacions i l'adopció de mesures de transparència per accelerar el procés d'eliminació de la bretxa salarial.

També va instar a aprofitar les tecnologies perquè els treballadors i treballadores amb compromisos de la cura de familiars puguin compaginar la vida laboral amb la familiar. Va insistir en l'establiment de serveis de la cura d'infants i persones grans i que les dones disposin de l'accés efectiu a una protecció social adient al llarg de les seves vides. També es recomana aplicar en el futur polítiques i estructures inclusives per obtenir un treball més solidari que implicarà a la vegada un increment de l'oferta de treball.

4.3. Àmbit polític

Tot i que hi hagi hagut un avenç respecte a les oportunitats de la població femenina a exercir moltes professions, les veus de les dones continuen sent mínimes pel que fa a la política. Arreu del món, l'absència de dones que es dediquin a l'adopció de decisions i la formulació de polítiques públiques és notable. En la Primera Conferència Mundial sobre la Dona, celebrada a la Ciutat de Mèxic l'any 1975, es va recordar a la comunitat internacional que la discriminació contra les dones seguia sent un problema mundial persistent i, encara que es va suggerir als governs desenvolupar estratègies per impulsar la participació de les

dones de manera igualitària, la seva participació en la política encara no es considera una prioritat.

No va ser fins a la celebració de la Conferència Mundial per l'Examen i l'Avaluació dels èxits del Decenni de les Nacions Unides per la Dona: Igualtat, Desenvolupament i Pau, l'any 1985 a Nairobi, que els parlaments i els governs es van comprometre amb la promoció de la igualtat de gènere en totes les àrees de la vida política. Deu anys més tard, en el Pla d'Acció de Pequín adoptat en la Quarta Conferència Mundial sobre la Dona, es van continuar consolidant aquests projectes. En aquesta mateixa conferència, es va identificar la violència contra la dona com un impediment per assolir la igualtat. Per això, es va afirmar que calia prendre consciència i mesures.

La Unió Interparlamentària (UIP), la qual investiga i recopila informació i dades sobre les dones en els parlaments, ha coincidit amb la iniciativa de les Nacions Unides per assolir una participació plena de dones en l'esfera política. El compromís de la UIP s'ha formulat en diverses ocasions, com en la seva declaració de 1992, on anunciava que la definició de democràcia només tindrà un sentit real i vertader quan la legislació nacional i les polítiques siguin portades i decidides per homes i dones de manera conjunta i es tingui en compte els interessos i les aptituds d'ambdós equitativament. Aquesta organització internacional va donar suport a les dones i els homes en la seva feina com a parlamentaris i també a promoure a les dones en l'adopció de decisions polítiques. Més endavant, va demanar als parlaments que adoptessin mesures per eliminar la violència contra la dona, la qual és reconeguda actualment com la pitjor forma de discriminació i com a constituent de la negació dels drets humans de les dones.

En l'actualitat, les dones continuen tenint una escassa presència en els càrrecs polítics més alts com mostren les dades d'ONU Dones: el 2019 només hi havia 10 dones Caps d'Estat i 13 dones Caps de Govern en 22 països. Amb prou feines hi ha una dona per cada quatre persones als parlaments; més de tres quarts dels escons són ocupats per homes. S'estan realitzant progressos, però força lentament, i no s'estan assolint en tots els països. Les percepcions culturals i els prejudicis sobre les feines o funcions de les dones, la manca de recursos financers i la desatenció i indiferència de les institucions, encara obstaculitzen l'accés de les dones a la política i a la seva participació. Per tant, la situació actual és la d'una democràcia que encara no reflecteix la paritat³¹ entre els gèneres.

---

³¹ La paritat s'entén com una participació equilibrada d'homes i dones en la presa de decisions i càrrecs de poder en tots els àmbits de la vida.

Segons ONU Dones, en cinc regions, el 82% de les parlamentàries va patir alguna classe de violència psicològica durant el seu mandat: assetjament laboral, amenaces, gestos, imatges i comentaris sexistes i sexualment humiliants. El canal més habitual per on pateixen aquesta mena de violència són els mitjans socials i el 44% de les dones van rebre amenaces de violació, d'agressió, de mort o de segrest dirigit a elles o als seus familiars. El 65% de les dones van patir comentaris sexistes per part dels seus companys homes en els parlaments.

La participació de les dones té una influència significativa en la política: aporten perspectives, punts de vista i aptituds diferents que contribueixen a constituir el programa polític. Hi ha hagut canvis positius en el funcionament dels parlaments gràcies a la presència de les dones: s'ha establert un ordre de prioritats diferent de les qüestions i polítiques, una major consciència en matèria de gènere en totes les esferes del govern, sobretot en la realització dels pressupostos, i la integració d'una nova legislació i canvis a les lleis en vigència.

La participació de les dones en la presa de decisions de govern està aportant una visibilitat política rellevant als drets de les dones arreu del món. Tot i l'heterogeneïtat de la població femenina, les dones solen donar-se suport entre elles i han contribuït a la incorporació dels interessos i preocupacions de totes, destacant la violència contra la dona, en els programes parlamentaris.

Tot i els progressos, els parlaments pràcticament han començat a representar els interessos i preocupacions de les dones. La seva participació política reforça la societat i les institucions democràtiques, i és necessària per assolir la igualtat de gènere.

4.4. Àmbit sanitari

L'any 1946, l'Organització Mundial de la Salut (OMS) va definir la salut com el benestar que es pugui tenir físicament, mentalment i socialment. Anteriorment, es considerava que la salut era no tenir cap malaltia. L'OMS també indica que sanitàriament, a causa de les diferències biològiques entre els homes i les dones, la classe social, l'ètnia o la religió, es produeixen desigualtats socials en salut.

Les diferents investigacions en salut i morbiditat són, principalment, estudis basats en la població masculina. La vida de les dones, condicionada pels rols de gènere, es veu amenaçada per sistemes de salut precaris en temes de planificació familiar i complicacions durant l'embaràs, especialment en països d'ingressos baixos. D'altra banda, les dones també poden patir discriminació sanitària des d'una perspectiva d'origen, d'edat, de religió, de classe, d'orientació sexual o discapacitat que es veu amplificat en una situació de pobresa en la qual depenen econòmicament dels homes, dificultant l'accés i la presa de decisions sobre determinats tractaments que, per vergonya, en el cas de transmissions sexuals o per assegurar que podran treballar, no és reconegut. S'estableix una "cultura del silenci" en la qual les dones aguanten molt el dolor.

Per tant, el dret a la salut s'ha d'entendre com un dret fonamental en totes les societats i cal realitzar una especial acció política i social en els grups socials més vulnerables i discriminats com és el cas de les dones. Aquesta afirmació queda fonamentada a l'article 25 de la Declaració Universal de Drets Humans:

- 1. Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï, per a ell i la seva família, la salut i el benestar, especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, assistència mèdica i als serveis socials necessaris; també té dret a la seguretat en cas d'atur, malaltia, incapacitat, viduïtat, vellesa o altra manca de mitjans de subsistència independent de la seva voluntat.*
  - 2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una cura i a una assistència especials. Tots els infants, nascuts d'un matrimoni o fora d'un matrimoni, gaudeixen d'igual protecció social.*
- (Assemblea General de les Nacions Unides, 1948)

La falta de control sobre el propi cos i la sexualitat és un problema que afecta greument a les dones arreu del món. El 2020, l'OMS va exposar que 47.000 dones embarassades moren per complicacions derivades d'avortaments en condicions de risc cada any i més de 16 milions d'adolescents donen a llum cada any a causa de relacions sexuals forçades i embarassos no desitjats.

A països com Guinea Equatorial o Tanzània, les nenes embarassades continuen estant excloses de l'escola, amb un risc elevat o segur que abandonin completament i definitivament els estudis i de ser obligades a contraure matrimoni (cada dia es contrauen més de 34.000 matrimonis infantils). El mateix embaràs es deu a la manca d'educació sexual o a la violència. A aquestes nenes se'ls pren el futur i se'ls impossibilita prendre decisions.

La mutilació genital femenina consisteix en l'alteració intencionada o fer mal als òrgans genitals femenins mitjançant una sèrie de procediments per motius no mèdics. És molt habitual a Somàlia, Guinea, Serra Lleona, Egipte, Iraq, Índia, Malàisia o Indonèsia. Les dades d'ONU Dones asseguren que en 31 països (la meitat dels quals es troben a Àfrica Occidental), més de 200 milions de dones i nenes d'entre 15 i 49 anys hi han estat sotmeses. En alguns països, la mutilació genital femenina encara és gairebé universal, ja que 9 de cada 10 nenes i dones d'entre 15 i 49 anys han patit aquesta pràctica. UNICEF assegura que 68 milions de nenes corren el risc d'estar-hi sotmeses abans del 2030. Segons dades del Parlament Europeu, es calcula que 180.000 nenes i dones també tenen moltes possibilitats d'experimentar-la a Europa. Les seves conseqüències són molt greus per la salut de les dones, perquè pateixen hemorràgies, infeccions i un dolor extremadament intens. La seva capacitat pel gaudiment del plaer sexual es limita i es posa en perill la seva vida.

4.5. Àmbit familiar

En l'àmbit privat, les dones i nenes pateixen un tipus de violència que es pot anomenar maltractament a la llar o violència de parella. Es basa en qualsevol patró de comportament que s'usi per mantenir o adquirir el control i el poder sobre una parella íntima. Inclou qualsevol acte emocional, psicològic, econòmic, físic o sexual, a més de les amenaces, que repercuteixi a una altra persona. Aquesta és una de les formes de violència més comunes que pateixen les dones mundialment.

La violència contra les dones i nenes en aquest àmbit pot incloure:

- Violència emocional: es refereix a debilitar l'autoestima d'una persona per mitjà de crítiques contínues, menysprear i infravalorar les seves capacitats, insultar-la o sotmetre-la a altres abusos verbals, trencar la relació d'una parella amb els seus fills o filles o prohibir-li veure els seus amics o família.
- Violència psicològica: es basa a provocar por a l'altra persona mitjançant la intimidació, amb amenaces d'exercir danys físics a la seva parella, fills, mascotes o destruir tots els seus béns. Consisteix en la submissió de l'altra persona al maltractament psicològic o en obligar-la a aïllar-se de la seva família, amics, de l'escola o de la feina.

- Violència econòmica: consisteix a impedir que l'altra persona tingui accés als seus recursos financers, tenir-ne el control total i prohibir-li treballar o anar a l'escola per tal d'aconseguir la dependència financera de l'altra persona.
- Violència física: és causar o intentar fer mal a una parella com empentar-la, pegant-li, pessigar-la, cremar-la, entre altres danys físics, denegar-li atenció mèdica, obligar-la a consumir drogues o alcohol, a més de danys a la propietat.
- Violència sexual: Comporta incitar o obligar una parella a realitzar un acte sexual sense el seu consentiment, fent-li xantatge, manipulant-la, amenaçant-la o forçant-la.

Aquestes formes de violència també es poden presentar en altres àmbits, però aquest és el més comú, com es comentarà a continuació.

Cal mencionar que les condicions que ha creat la pandèmia de COVID-19 (aïllament, restriccions de mobilitat, crisi econòmica...) han provocat un increment força preocupant de la violència contra les dones i nenes en l'àmbit privat i han potenciat altres tipus de violència de gènere com el matrimoni infantil o l'assetjament sexual en línia.

El matrimoni infantil fa referència a qualsevol matrimoni en el qual algun o els dos cònjuges siguin menors d'edat. És una violació de la Declaració Universal dels Drets Humans, que estableix que només podrà contraure's matrimoni amb el consentiment dels dos cònjuges. Les nenes tenen moltes més probabilitats que els nens de casar-se sent menors d'edat i, en conseqüència, de no poder anar a l'escola i estar exposades a altres tipus de violència. A causa de la pandèmia de COVID-19, es calcula que en els pròxims deu anys 10 milions addicionals de nenes estaran en risc de patir matrimoni infantil. El Carib i l'Amèrica Llatina és l'única regió on no hi ha hagut una disminució dels matrimonis infantils en els últims 25 anys. Una de cada quatre dones d'entre 20 i 24 anys estaven casades abans dels 18 anys. Aquesta xifra supera la taxa mundial, però es troba per sota de la d'Àfrica Subsahariana i Àsia Meridional.

Segons ONU Dones es calcula que a escala global 736 milions de dones (una de cada tres, aproximadament) ha patit alguna vegada a la seva vida violència física o sexual per part d'una parella o d'algú altre. L'assetjament sexual no està inclòs en aquestes dades i alguns estudis nacionals mostren que aquest afecta el 70% de les dones. Les taxes de trastorns d'ansietat, depressió, infeccions de transmissió sexual i per VIH, embarassos no planejats i

d'altres problemes de salut són més altes en les dones que han sofert aquest tipus de violència en comparació amb les que no l'han experimentat.

Gran part de la violència contra les dones és perpetrada per les seves parelles íntimes, marits, exparelles o exmarits. Més de 640 milions de dones de quinze anys o més han patit violència de parella.

Gairebé una de cada quatre adolescents de 15 a 19 anys que han mantingut una relació han estat víctimes de violència física i/o sexual exercida per part del marit o la parella. El 16% de les noies de 15 a 24 anys han patit aquesta violència en els últims dotze mesos.

L'any 2018, s'estima que el 13% de les dones d'entre 15 i 49 anys han sofert violència física i/o sexual per part de les parelles íntimes o marits en els últims dotze mesos.

A escala mundial, la violència contra les dones i nenes afecta de manera desproporcionada a les regions i països d'ingressos baixos. El 37% de les dones d'entre 15 i 49 anys que viuen als països considerats com a menys desenvolupats pels Objectius de Desenvolupament Sostenible han estat víctimes de violència sexual i/o física realitzada per la seva parella durant la seva vida. El 22% de les dones que viuen en aquests països han experimentat violència de parella en els últims dotze mesos, una proporció significativament superior a la mitjana mundial del 13%.

A escala global, 81.000 nenes i dones van ser assassinades l'any 2020 i 47.000 d'aquestes (el 58%), per les seves parelles o familiars. Aquestes dades equivalen a una nena o dona assassinada cada onze minuts per persones conegudes. Gairebé en el 60% de tots els homicidis comesos per familiars o parelles, les víctimes van ser una nena o dona.

El femicidi es defineix com l'assassinat d'una dona pel fet de ser-ho. No és el mateix que l'assassinat d'homes, perquè existeixen unes diferències específiques entre ambdós homicidis. En la majoria dels casos, les parelles o exparelles de la víctima són qui cometem els femicidis i suposen el punt culminant d'un seguit d'abusos, com la intimidació o amenaces contínues a la llar, violència sexual o circumstàncies en les quals les dones es troben en una posició d'inferioritat respecte a la seva parella en referència al poder o disponibilitat de recursos.

4.6. Àmbit sexual

La violència sexual és qualsevol acte sexual comès contra la voluntat d'una altra persona, ja sigui que aquesta no hagi donat el seu consentiment o no ho hagi pogut fer per patir una discapacitat, ser menor d'edat o estar intoxicada o inconscient per l'efecte de les drogues o l'alcohol.

La violència sexual pot incloure els següents punts:

- Assetjament sexual: engloba el contacte físic no consensuat com ara pessigar, agafar, bufetejar o tocar de manera sexual a una altra persona. També inclou altres tipus de violència no física com comentaris sexuals sobre l'aspecte o el cos d'una persona, mirades sexualment suggerents, exhibició d'òrgans sexuals o la sol·licitud de favors sexuals.
- Violació: es basa en qualsevol tipus penetració no consentida per part d'una altra persona usant qualsevol part del cos o objecte. Pot ser una persona coneguda o desconeguda per la víctima o supervivent i pot succeir en una relació de parella, en el matrimoni o en un conflicte armat.
- Violació correctiva: és una forma de violació per la identitat de gènere o orientació sexual d'una persona. La víctima és obligada a comportar-se de manera heterosexual o en concordança amb una visió concreta i normativa de la identitat de gènere.
- Cultura de la violació: és l'entorn social que normalitza i justifica la violència sexual. El seu origen es troba en el patriarcat i es basa en unes desigualtats existents relacionades a la sexualitat i al gènere.
- Tràfic de dones: El tràfic d'éssers humans s'entén com una activitat comercial amb persones amb una finalitat lucrativa. El tràfic de dones es basa, majoritàriament, en transportar-les com a mercaderies per usar-les en la prostitució forçada.
- Explotació sexual: es refereix a l'abús o amenaça d'aquest en una situació de vulnerabilitat, on hi ha una relació de poder desigual o confiança, amb propòsits sexuals. L'any 2018, el 92% de les víctimes reclutades amb fins d'explotació sexual

van ser dones. Des de la pandèmia, aquesta situació ha afectat de manera desproporcionada a les dones.

Segons l'Organització Mundial de la Salut (OMS), 150 milions de nenes menors de 18 anys van patir violència física i sexual com ara relacions sexuals forçades, entre moltes d'altres, l'any 2002. A més, segons Mans Unides, les possibilitats de les dones de patir malalties de transmissió sexual és 5 vegades superior que en el cas dels homes. Aquestes malalties es troben al segon lloc en la mortalitat de les dones entre 15 i 44 anys.

L'ONU Dones assenyala que en tot el món, 15 milions de nenes adolescents de 15 a 19 anys han patit relacions sexuals forçades (violacions i altres actes sexuals forçats). Les adolescents són el grup amb més risc de patir qualsevol tipus d'abusos sexuals en la gran majoria dels països per part de les seves parelles, marits, exparelles o exmarits. Segons les dades disponibles de trenta països, només un 1% d'elles ha demanat ajuda professional alguna vegada.

Entre el 40% i el 60% de les dones de l'Àfrica del Nord i l'Orient Mitjà han sofert assetjament sexual al carrer.

4.7. Àmbit digital

La violència digital o en línia contra les dones és usar la tecnologia de la informació i les comunicacions (telèfons mòbils, xarxes socials, missatges...) per cometre un acte de violència contra les dones pel fet de ser-ho.

Aquest tipus de violència pot incloure:

- Ciberassetjament: es basa a enviar missatges d'amenaques o intimidatoris.
- Sèxting: és enviar missatges o fotografies de contingut sexual sense el consentiment de la persona destinatària.
- Dòxing: és publicar informació identificativa o privada sobre la víctima.

ONU Dones apunta que 1 de cada 10 dones de la Unió Europea ha patit violència digital des dels quinze anys. Aquest risc és superior entre les joves de 18 a 29 anys. Tot i que

aquestes siguin les dades de les quals disposin, l'organització afirma que és molt probable que l'Internet cada vegada més a l'abast, la informació difosa ràpidament pel mòbil, l'ús generalitzat de les xarxes socials (sobretot des de la pandèmia de COVID-19) i la violència contra les dones amb una prevalença ja existent, han comportat un impacte més gran en les taxes de violència contra les nenes i dones a través de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC).

També afirma que dues de cada deu dones d'entre 18 i 29 anys han estat víctimes de l'assetjament sexual en línia i una de cada dues ha rebut imatges amb contingut sexual als Estats Units. Al Pakistan, el 40% de les dones han experimentat assetjament a través d'Internet. Les dones i nenes pateixen més violència en línia que els homes quan naveguen per Internet.

CAPÍTOL II

PART PRÀCTICA

5. Anàlisi dels drets humans universals des de la perspectiva de gènere

En aquest apartat s'emprarà una de les possibles classificacions dels diferents tipus de drets de la Declaració que suggereix el Grup d'Educació d'Amnistia Internacional Catalunya per a la realització de l'anàlisi (en el punt 1.4.3 se cita aquesta agrupació).

5.1. Drets inherents a la persona

Article 1

Tots els éssers humans neixen lliures i iguals en dignitat i en drets. Són dotats de raó i de consciència, i han de comportar-se fraternalment els uns amb els altres.

Aquest article es fonamenta en l'afirmació que tots els éssers humans, és a dir, tant homes com dones, tenen els mateixos drets. No obstant això, la igualtat no significa atorgar el mateix a l'home i la dona, perquè la igualtat per les dones no vol dir semblança amb els homes, sinó l'existència d'un reconeixement de les seves circumstàncies. Per això, el dret d'igualtat s'hauria de plantejar de manera que es pogués interpretar des del respecte a la diversitat i a les diferències: caldria emfatitzar que les dones han de disposar de drets reproductius i sexuals, per exemple. Així doncs, la igualtat es fomenta considerant les diferències i, d'aquesta manera, es pot comprendre l'especificitat dels drets en el marc de la seva universalitat essencial.

Article 2

Tothom té tots els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració, sense cap distinció de raça, color, sexe, llengua, religió, opinió política o de qualsevol altra mena, origen nacional o social, fortuna, naixement o altra condició.

A més, no es farà cap distinció basada en l'estatut polític, jurídic o internacional del país o del territori al qual pertanyi una persona, tant si és independent com si està sota administració fiduciària, si no és autònom, o està sota qualsevol altra limitació de sobirania.

El primer paràgraf de l'article tracta el principi d'universalitat dels drets i llibertats humanes. La perspectiva de gènere destaca la importància de condicions com l'edat, l'orientació sexual, l'ètnia i la discapacitat física o mental com a possibles trets que aguditzen la discriminació. Per tant, s'haurien de concretar aquestes característiques com a particularitats que no poden ser objecte de discriminació pel que fa al gaudiment dels drets declarats.

En el segon paràgraf es determina a les persones com a individus amb els mateixos drets amb independència del sistema polític del seu país o nació. És totalment inclusiu en aquest aspecte.

Article 3

Tota persona té dret a la vida, a la llibertat i a la seva seguretat.

Aquest article pren en consideració totes les persones, sense possibilitat a ser ampliat segons la perspectiva de gènere.

Article 4

Ningú no serà sotmès a esclavitud o servitud: l'esclavitud i el tràfic d'esclaus són prohibits en totes llurs formes.

Seria adient que a l'article també hi constés de manera concreta la prohibició del tràfic de dones, nenes i nens en totes les seves formes. L'esclavitud, servitud o tràfic també existeixen en l'àmbit familiar, per tant, caldria precisar que el dret a no ser sotmès o sotmesa a aquestes activitats també inclou aquelles que puguin succeir en les relacions familiars.

Article 5

Ningú no serà sotmès a tortures ni a penes o tractes cruels, inhumans o degradants.

Seria convenient que l'article tingués un major nivell d'especificitat pel que fa al dret a una vida lliure de violència. S'hauria de contemplar la prohibició d'aquest sotmetiment tant en l'esfera pública com en la privada i caldria fer una incisió respecte a la violència contra les dones com a col·lectiu que pateix violència estructural. Per aquest motiu, s'hauria de remarcar que qualsevol mena de violència contra elles suposa una violació als seus drets humans a causa de la interdependència que els constitueix. S'hauria d'afegir el dret a no patir violacions, prostitució forçada, esclavitud sexual, esterilització forçada, embarassos

forçats i altres abusos sexuals i considerar-los crims contra la humanitat en situacions de conflicte armat. A més, es podria incloure que les persones refugiades, immigrants o en circumstàncies vulnerables tinguessin el dret a disposar de mesures de protecció particulars davant la violència.

Article 6

Tota persona té el dret arreu al reconeixement de la seva personalitat jurídica.

L'article reconeix jurídicament a les persones pel simple fet d'existir i declara que tots els drets i deures s'han d'aplicar a tots els membres de la societat. Antigament, hi havia persones que no gaudien de personalitat jurídica, sinó que eren considerades propietats, com els esclaus o les dones. En l'actualitat, l'article 6 encara no és respectat globalment, ja que a les dones d'algunes societats se les priva d'aquest dret i l'existència de les anomenades persones "sense papers" encara és una realitat.

Article 7

Tots són iguals davant la llei i tenen dret, sense cap distinció, a igual protecció per la llei. Tots tenen dret a igual protecció contra qualsevol discriminació que violi aquesta Declaració i contra qualsevol incitació a una tal discriminació.

La fonamentació d'aquest article és l'establiment del principi de no discriminació respecte a l'aplicació de les lleis. Declara la igualtat de totes les persones davant la llei i reconeix el dret d'igual protecció de la llei i el dret a igual protecció contra qualsevol mena de discriminació i contra qualsevol provocació envers aquesta. Aleshores, la llei és la mateixa per a totes les persones i allò establert de manera general en la llei té validesa per a totes; la llei ha de tractar-les en tots aquests aspectes de manera justa. L'Estat de Dret està conformat per aquests principis d'igualtat i no discriminació. El desenvolupament d'aquestes obligacions es reflecteixen en diversos instruments internacionals que lluiten contra formes específiques de discriminació contra les dones i també contra els pobles indígenes, minories, persones amb discapacitat i immigrants. A més, també s'inclou la igualtat de gènere, la discriminació basada en l'orientació sexual, la religió i el racisme. La Convenció sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona o CEDAW (1979) recull en el paràgraf 1 de l'article 15 la igualtat davant la llei d'homes i dones.

L'article 7 considera les discriminacions que pateixen determinats col·lectius per protegir els seus drets a través d'instruments jurídics, però aquest fet no significa que els drets específics de les dones reconeguts en convencions com l'esmentada, també apareguin en

altres documents jurídics o legals. La CEDAW té la funció de protegir els drets de les dones, però són uns drets que únicament es reconeixen en aquesta convenció (com ara el dret de les dones a decidir el nombre de fills que volen tenir i l'interval de temps entre els naixements, de manera lliure) i no pas en altres acords o en aquesta mateixa Declaració. Per tant, s'haurien de redactar aquests drets específics de les dones en la Declaració Universal dels Drets Humans per assolir una total inclusió de la dona en aquest document.

5.2. Drets que garanteixen la seguretat de la persona

Article 8

Tota persona té dret a un recurs efectiu prop dels tribunals nacionals competents que l'empari contra actes que violin els seus drets fonamentals reconeguts per la constitució o per la llei.

L'article estableix el dret de totes les persones a reclamar davant dels tribunals nacionals quan es violin els seus drets legals o constitucionals i de tenir a disposició una regulació apropiada de la seva relació amb la Justícia. L'expressió «tota persona» suposa que aquest dret és atribuïble a tota la societat, sense distincions o restriccions del seu ús a un grup de persones determinat. Contempla tots els col·lectius i la seva aplicació és la mateixa per a tots ells.

Article 9

Ningú no serà detingut, pres o desterrat arbitràriament.

Aquest article tracta la prohibició de la detenció de persones de manera arbitrària. Aborda les garanties legals que els ordenaments jurídics haurien d'oferir a totes les persones, com el dret a un procés just i a la presumpció d'innocència. L'empresonament no és lícit si es realitza pel fet d'exercir drets constituïts en la Declaració, com la llibertat de culte (article 18) o la llibertat d'expressió (article 19). El contingut de l'article i la seva aplicació engloba i afecta a tothom de la mateixa manera.

Article 10

Tota persona té dret, en condicions de plena igualtat, a ser escoltada públicament i amb justícia per un tribunal independent i imparcial, per a la determinació dels seus drets i obligacions o per a l'examen de qualsevol acusació contra ella en matèria penal.

En l'article es garanteix el dret a un procés just, és a dir, que totes les persones que compareguin davant d'un tribunal siguin escoltades per un jutge o jutges amb una necessària neutralitat o imparcialitat. No s'hi poden fer afegiments perquè té en compte totes les persones i les seves corresponents circumstàncies.

Article 11

1. *Tots els acusats d'un delicte tenen el dret que hom presumeixi la seva innocència fins que no es provi la seva culpabilitat segons la llei en un judici públic, en què hom li hagi assegurat totes les garanties necessàries per a la seva defensa.*
2. *Ningú no serà condemnat per actes o omissions que en el moment que varen ésser comesos no eren delictius segons el dret nacional o internacional. Tampoc no s'imposarà cap pena superior a l'aplicable en el moment de cometre el delicte.*

L'article consagra la presumpció d'innocència, la irretroactivitat de la llei penal, el dret a la defensa i el dret a un procés públic. És complet i aplicable a tothom, de manera que promou una igualtat efectiva.

Article 12

Ningú no serà objecte d'intromissions arbitràries en la seva vida privada, la seva família, el seu domicili o la seva correspondència, ni d'atacs al seu honor i reputació. Tothom té dret a la protecció de la llei contra tals intromissions o atacs.

En aquest article s'estableix el dret a la vida privada i familiar de totes les persones. És integrador amb tots els membres de la societat.

Article 14

1. *En cas de persecució, tota persona té dret a cercar asil en altres països i a beneficiar-se'n.*
2. *Aquest dret no podrà ser invocat contra una persecució veritablement originada per delictes comuns o per actes oposats als objectius i principis de les Nacions Unides.*

L'article enuncia el dret d'asil, és a dir, el dret de la persona a rebre protecció i refugi quan hagi fugit del seu país a causa d'una persecució que posa en risc la seva vida per la seva

religió, gènere, nacionalitat, orientació sexual, ètnia opinió política, grup social, etc. L'article inclou a totes les persones.

5.3. Drets relatius a la vida política de l'individu

Article 18

Tota persona té dret a la llibertat de pensament, de consciència i de religió; aquest dret inclou la llibertat de canviar de religió o de creença, i la llibertat, individualment o col·lectivament, en públic o en privat, de manifestar la seva religió o creença per mitjà de l'ensenyament, la pràctica, el culte i l'observança.

L'article podria incloure el dret de les persones a l'expressió de la diversitat ètnica i la prohibició de la discriminació lingüística, geogràfica i cultural per tal d'englobar tots els àmbits possibles i la societat com a conjunt.

Article 19

Tota persona té dret a la llibertat d'opinió i d'expressió; aquest dret inclou el de no ser molestat a causa de les pròpies opinions i el de cercar, rebre i difondre les informacions i les idees per qualsevol mitjà i sense límit de fronteres.

Article 20

1. *Tota persona té dret a la llibertat de reunió i d'associació pacífiques.*
2. *Ningú no pot ser obligat a pertànyer a una associació.*

Article 21

1. *Tota persona té dret a participar en el govern del seu país, directament o per mitjà de representants lliurement elegits.*
2. *Tota persona té dret, en condicions d'igualtat, a accedir a les funcions públiques del seu país.*
3. *La voluntat del poble és el fonament de l'autoritat de l'Estat; aquesta voluntat ha d'expressar-se mitjançant eleccions autèntiques, que hauran de fer-se periòdicament per sufragi universal i igual i per vot secret o per altre procediment equivalent que garanteixi la llibertat del vot.*

Els articles 19, 20 i 21 tracten la llibertat d'opinió, el dret d'associació, el dret a participar en l'administració i en el govern, etcètera. Són drets democràtics i inclusius segons la perspectiva de gènere.

5.4. Drets econòmics i socials

Article 16

1. Els homes i les dones, a partir de l'edat núbil, tenen dret, sense cap restricció per motius de raça, nacionalitat o religió, a casar-se i a fundar una família. Gaudiran de drets iguals pel que fa al casament, durant el matrimoni i en la seva dissolució.

2. Només es realitzarà el casament amb el lliure i ple consentiment dels futurs esposos.

3. La família és l'element natural i fonamental de la societat i té dret a la protecció de la societat i de l'Estat.

A l'article 16.1 es podria afegir «sense cap restricció per motius d'orientació sexual».

Article 17

1. Tota persona té dret a la propietat, individualment i col·lectiva.

2. Ningú no serà privat arbitràriament de la seva propietat.

L'article no exclou a ningú ni les seves corresponents circumstàncies.

Article 22

Tota persona, com a membre de la societat, té dret a la seguretat social i a obtenir, mitjançant l'esforç nacional i la cooperació internacional, segons l'organització i els recursos de cada país, la satisfacció dels drets econòmics, socials i culturals indispensables per a la seva dignitat i el lliure desenvolupament de la seva personalitat.

En aquest article es podria afegir la prioritització de l'erradicació de la pobresa en les decisions envers les prioritats nacionals i la distribució de recursos i també la plena

satisfacció dels drets esmentats incloent-hi l'educació, el treball, la salut física i mental, la distribució equitativa de la renda i l'accés a la tecnologia, l'aigua potable, l'energia i la terra.

Article 23

- 1. Tota persona té dret al treball, a la lliure elecció de la seva ocupació, a condicions equitatives i satisfactòries de treball, i a la protecció contra l'atur.*
- 2. Tota persona, sense cap discriminació, té dret a salari igual per igual treball.*
- 3. Tothom que treballa té dret a una remuneració equitativa i satisfactòria que assegurï per a ell i la seva família una existència conforme a la dignitat humana, completada, si cal, amb altres mitjans de protecció social.*
- 4. Tothom té dret a constituir sindicats per a la defensa dels seus interessos i a afiliar-s'hi.*

L'article està en consonància amb la perspectiva de gènere. Reconeix el dret al mateix salari pel mateix treball realitzat amb independència de qualsevol condició de la persona.

Article 24

Tota persona té dret al descans i al lleure i, particularment, a una limitació raonable de la jornada de treball i a vacances periòdiques pagades.

L'article és complet en totes les seves formes.

Article 25

- 1. Tota persona té dret a un nivell de vida que assegurï, per a ell i la seva família, la salut i el benestar, especialment quant a alimentació, vestir, habitatge, assistència mèdica i als serveis socials necessaris; també té dret a la seguretat en cas d'atur, malaltia, incapacitat, viduitat, vellesa o altra manca de mitjans de subsistència independent de la seva voluntat.*
- 2. La maternitat i la infantesa tenen dret a una cura i a una assistència especials. Tots els infants, nascuts d'un matrimoni o fora d'un matrimoni, gaudeixen d'igual protecció social.*

En el punt 2 de l'article 25 es parla del dret de la maternitat a rebre una cura i assistència especial, però no es tracten els drets reproductius com a tals. S'hauria de consagrar el dret de les dones i dels homes de decidir de manera lliure sobre la seva vida reproductiva i d'exercir el control de manera segura i voluntària de la seva fertilitat, lliures de violència i discriminació. D'altra banda, també hauria de constar-hi el dret de les dones a l'autonomia en la decisió reproductiva, que implica el dret a l'accés a l'avortament segur i legal.

Article 27

- 1. Tota persona té dret a participar lliurement en la vida cultural de la comunitat, a gaudir de les arts i a participar i beneficiar-se del progrés científic.*
- 2. Tota persona té dret a la protecció dels interessos morals i materials derivats de les produccions científiques, literàries o artístiques de què sigui autor.*

L'article tracta afers de total concordança amb la perspectiva de gènere.

5.5. Drets relatius a la vida jurídica i social dels individus

Article 13

- 1. Tota persona té dret a circular lliurement i a triar la seva residència dins les fronteres de cada Estat.*
- 2. Tota persona té dret o sortir de qualsevol país, àdhuc el propi, i a retornar-hi.*

Article 15

- 1. Tota persona té dret a una nacionalitat.*
- 2. Ningú no serà privat arbitràriament de la seva nacionalitat, ni del dret de canviar de nacionalitat.*

Article 26

- 1. Tota persona té dret a l'educació. L'educació serà gratuïta, si més no, en la instrucció elemental i fonamental. La instrucció elemental serà obligatòria. L'ensenyament tècnic i professional es posarà a l'abast de tothom, i l'accés a l'ensenyament superior serà igual per a tots en funció dels mèrits respectius.*

2. *L'educació tendirà al ple desenvolupament de la personalitat humana i a l'enfortiment del respecte als drets humans i a les llibertats fonamentals; promourà la comprensió, la tolerància i l'amistat entre totes les nacions i grups ètnics o religiosos, i fomentarà les activitats de les Nacions Unides per al manteniment de la pau.*
3. *El pare i la mare tenen dret preferent d'escollir la mena d'educació que serà donada als seus fills.*

Aquests tres articles engloben el dret a la llibertat de circulació i residència dins el mateix país, i a marxar-hi i tornar-hi; a tenir una nacionalitat; i a l'educació. Tracta aquests aspectes de manera inclusiva amb totes les persones.

5.6. Altres drets

Article 28

Tota persona té dret a un ordre social i internacional en què els drets i llibertats proclamats en aquesta Declaració puguin ser plenament efectius.

Article 29

1. *Tota persona té deures envers la comunitat, ja que només en aquesta li és possible el lliure i ple desenvolupament de la seva personalitat.*
2. *En l'exercici dels drets i les llibertats, tothom estarà sotmès només a les limitacions establertes per la llei i únicament amb la finalitat d'assegurar el reconeixement i el respecte deguts als drets i llibertats dels altres i de complir les justes exigències de la moral, de l'ordre públic i del benestar general en una societat democràtica.*
3. *Aquests drets i llibertats mai no podran ser exercits en oposició als objectius i principis de les Nacions Unides.*

Article 30

Res en aquesta Declaració no podrà interpretar-se en el sentit que doni cap dret a un Estat, a un grup o a una persona a emprendre activitats o a realitzar actes que tendeixin a la supressió de qualsevol dels drets i llibertats que s'hi enuncien.

Els articles 28, 29 i 30 fan referència als drets corresponents a l'establiment d'un ordre internacional que asseguri l'efectivitat d'aquests drets; als deures que tenen totes les persones cap a la seva comunitat; i a les activitats que puguin limitar l'exercici dels drets de la Declaració. Contemplen les possibles accions que puguin afavorir l'eliminació d'algun dret o llibertat, per tant, són articles que es fonamenten en el principi de la indivisibilitat.

6. Proposta dels drets humans amb perspectiva de gènere

L'anàlisi dels trenta articles dels drets humans des de la perspectiva de gènere ha posat de manifest fins a quin punt són el resultat d'un context històric concret; és la constitució d'un codi ètic de mitjan segle XX. Els models socioculturals del moment van influir en la noció dels drets humans i és per això que s'hauria de comptar amb un document que inclogués tots els avenços duts a terme en la teoria i la pràctica dels drets humans des de l'any 1948, sense desacreditar o negar de cap manera les conquestes d'aquesta Declaració.

Els drets reproductius i sexuals de les dones són inexistents en la Declaració Universal. Els drets en l'àmbit privat són escassos, perquè el seu plantejament va ser en termes masculins. Tampoc preveu les diferents formes de discriminació que poden patir les dones pel fet de ser-ho ni els diferents tipus de violència que se'n deriven, tant a nivell físic com mental.

La proposta que es farà a continuació és una reformulació de la Declaració Universal amb perspectiva de gènere. D'aquesta manera, el document pot esdevenir una eina cabdal de capacitació en matèria de drets humans de les dones. Aquesta creació, susceptible de ser debatuda, pretén ser una contribució al desenvolupament humà i en l'assoliment d'una major justícia social.

6.1. Creació: reformulació de la Declaració Universal dels Drets Humans

DECLARACIÓ DELS DRETS HUMANS DES D'UNA PERSPECTIVA DE GÈNERE

Preàmbul

Considerant que el plantejament dels drets humans és fruit d'un moment històric en el qual la seva concepció es trobava limitada a l'home blanc, occidental i heterosexual com a centre del desenvolupament històric, del pensament humà i de les relacions socials,

Considerant que a conseqüència d'aquesta interpretació limitada del concepte de l'ésser humà els drets de les dones, nenes, nens, el col·lectiu LGBTIQ, persones amb discapacitat i altres membres de la societat han estat invisibilitzats,

Considerant que el creixement de la violència i desigualtat en l'actualitat suposa la necessitat d'una efectiva vigència i aplicació dels drets socials, econòmics, culturals, sexuals i reproductius, essent una prioritat per garantir el benestar social,

Considerant que els principis d'universalitat, inalienabilitat, indivisibilitat i interdependència són la fonamentació essencial dels drets humans,

Considerant que aquesta Declaració es tracta d'una ampliació i en cap cas d'una reducció dels drets de la Declaració Universal dels Drets Humans,

Es proposa aquesta formulació dels drets humans per la seva consideració en la possible i futura creació d'una Declaració adaptada a les necessitats de la societat del segle XXI.

Article 1

Totes les dones i homes neixen lliures i iguals en dignitat i en drets, essent garantits el lliure i efectiu gaudiment dels seus drets en el marc públic i el privat.

Article 2

Tota persona té dret a exercir tots els drets humans, sense cap distinció de sexe, ètnia, raça, edat, orientació sexual, llengua, religió, opinió política, classe social, nacionalitat, discapacitat física o mental, naixement o qualsevol altra condició.

Article 3

Ningú no serà objecte de distinció, exclusió, prejudicis i pràctiques basades en els models socioculturals de conducta de dones i homes amb la finalitat d'eliminar la idea de la inferioritat o superioritat de qualsevol dels sexes.

Article 4

Tots els éssers humans tenen dret a la seva pròpia identitat com a part de la societat, amb l'autonomia i llibertat en tots els àmbits convenients per assegurar la seva dignitat.

Article 5

1. Homes i dones tenen els mateixos drets referent a l'adquisició, la conservació o el canvi de la seva nacionalitat. El matrimoni amb un estranger o el canvi de nacionalitat del marit durant el matrimoni no suposa el canvi automàtic de la nacionalitat de la muller, ni l'obligació a adoptar la nacionalitat del cònjuge o la pèrdua de la seva nacionalitat.

2. Dones i homes tenen els mateixos drets envers la nacionalitat dels seus fills i filles.

Article 6

Cap persona serà sotmesa a esclavitud o servitud. Juntament amb els actes esmentats, el tràfic de dones, homes, nenes i nens està prohibit en totes les seves formes, tant en l'esfera pública com la privada, que inclou el marc familiar.

Article 7

Tota persona té dret a una vida lliure de violència. Ningú serà sotmès a tractes cruels, degradants o tortures, ni a patir violacions, prostitució forçada, esclavitud sexual, esterilització forçada, embarassos forçats, altres abusos sexuals i ciberassetjament tant en l'esfera pública com en la privada.

Article 8

1. Totes les persones gaudeixen d'igualtat de drets en l'àmbit de l'educació. Homes i dones tenen dret a les mateixes condicions d'accés als estudis, equips escolars i d'orientació acadèmica i professional en l'ensenyament preescolar, general, tècnic, universitari i altres tipus d'institucions d'ensenyament.
2. Tota persona té dret a una educació lliure de conceptes que reforcin els estereotips respecte al rol de l'home i de la dona en tots els àmbits.

Article 9

1. Homes i dones tenen els mateixos drets en l'àmbit laboral. Ambdós tenen dret a les mateixes oportunitats d'ocupació, amb l'aplicació dels mateixos criteris de selecció en afers d'ocupació, dret a l'ascens en el treball i dret a rebre un tracte igual per un treball del mateix valor.
2. La discriminació contra la dona per motius de matrimoni o maternitat està prohibida. Això inclou l'acomiadament per raó d'embaràs, llicència de maternitat o de l'estat civil.
3. Homes i dones tenen el dret a obtenir el subsidi equivalent al sou anterior a la baixa de maternitat o paternitat o l'equivalent en prestacions socials.

4. Homes i dones tenen dret a disposar dels recursos socials necessaris per compatibilitzar la cura dels fills amb les responsabilitats de la feina.
5. Les dones embarassades tenen dret a una protecció especial en els tipus de feines que puguin ser perjudicials per a la seva salut.

Article 10

1. Totes les dones tenen dret a rebre una atenció mèdica lliure de discriminació de gènere, en condicions d'igualtat amb els homes.
2. Totes les dones tenen dret a l'accés a serveis adequats en relació amb l'embaràs, el part i el període postpart.

Article 11

Homes i dones tenen els mateixos drets en el marc econòmic i social, en condicions d'igualtat entre ambdós, que implica el dret a la participació en la vida cultural, les prestacions familiars i els crèdits financers.

Article 12

Les dones tenen la mateixa capacitat jurídica i civil davant la llei que els homes. Serà considerat nul qualsevol contracte privat amb efectes jurídics que limiti la capacitat jurídica de les dones, el domicili, la residència o el dret de circular lliurement.

Article 13

1. Totes les persones, a partir de l'edat núbil, tenen dret a casar-se i formar una família sense cap restricció per motius de raça, religió, nacionalitat, orientació sexual o identitat de gènere.
2. Homes i dones tenen el mateix dret per escollir el cònjuge de manera lliure i voluntària i de contraure matrimoni només amb el seu ple consentiment.
3. Homes i dones disposen dels mateixos drets i responsabilitats durant el matrimoni i en la seva dissolució.
4. La repartició equitativa del treball domèstic, la criança, l'educació i el desenvolupament de les filles i fills són un dret i un deure de l'home i la dona, fora del matrimoni, en el matrimoni i en el divorci.

5. Homes i dones tenen els mateixos drets i obligacions en relació amb la tutela, custòdia i adopció dels fills.

6. Com a marit i muller, homes i dones tenen els mateixos drets en matèria de propietat, d'administració, disposició i adquisició dels béns.

Article 14

Totes les persones tenen dret al plaer sexual, dret a rebre informació i educació sobre sexualitat i dret a l'atenció de la salut sexual i reproductiva.

Article 15

Tots els éssers humans tenen dret de decidir de manera lliure, voluntària i segura sobre la seva vida reproductiva i fertilitat.

Article 16

Totes les dones tenen el dret a l'autonomia en la decisió reproductiva, que implica el dret a l'avortament segur i legal.

CONCLUSIONS

Després de realitzar el treball, es plantegen les següents respostes atenent a les qüestions formulades a la introducció.

D'entrada, respecte a les preguntes sobre si els drets humans són inclusius o no amb les dones i si existeixen drets específics de les dones en la Declaració Universal, s'ha presentat una resposta amb matisos. La conclusió d'aquestes qüestions suposa, alhora, respondre a la pregunta sobre si hi ha algun instrument jurídic dels drets de les dones.

Per una banda, s'ha comprovat que l'Organització de les Nacions Unides ha adoptat un conjunt de tractats internacionals per protegir els drets de les dones. Es tracta d'instruments jurídics de protecció que pretenen reconèixer les discriminacions contra la dona per tal d'erradicar-les. La Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació Contra la Dona o CEDAW (1981) es pot definir com una declaració internacional dels drets per les dones. Tracta la igualtat de drets tant en l'àmbit públic com en el privat i reconeix la violència i discriminació contra la dona com a violació dels drets humans. L'Assemblea General de les Nacions Unides també ha aprovat altres acords internacionals de caràcter vinculant com la Convenció sobre els Drets Polítics de la Dona (1954), el primer instrument internacional de protecció en reconèixer els drets polítics de la dona, i altres mecanismes per augmentar els seus drets, com la Quarta Conferència sobre la Dona a Pequín (1995) o el Conveni d'Istanbul (2011).

Per altra banda, amb l'anàlisi realitzat de la Declaració Universal dels Drets Humans s'ha conclòs que existeix una falta de drets de les dones en relació amb la salut sexual i reproductiva, el matrimoni, el treball, l'educació i la sanitat. No reconeix la discriminació i violència contra la dona, ni presenta cap article sobre drets reconeguts en les convencions esmentades i d'altres que les dones haurien de tenir per viure amb dignitat i igualtat amb els homes.

Per tant, malgrat el reconeixement dels drets de les dones en acords internacionals, en la mateixa Declaració Universal no surten escrits com a tals. Això determina una important inclusió de la dona en matèria de drets a través d'acords internacionals aprovats per l'ONU, però insuficient en el cas de la Declaració Universal dels Drets Humans.

Per respondre a la pregunta sobre si les dones es troben en les mateixes circumstàncies que els homes en la societat, s'ha interpretat i definit la perspectiva de gènere com una eina conceptual que permet mostrar que la dona no es troba en la mateixa situació que l'home en la societat, sinó en una desfavorable a causa de les diferències culturals associades a cada sexe. Aquest fet comporta l'existència d'una discriminació i violència de gènere, manifestada en diferents àmbits amb major o menor contundència. Amb tot això, la perspectiva de gènere proposa diferents mesures com atorgar a les dones uns drets específics, partint de la definició d'equitat, és a dir, partint del punt que homes i dones no es troben en la mateixa situació i que, per tant, la igualtat no s'assoleix proporcionant-los el mateix, sinó allò que cadascú necessita d'acord amb les seves circumstàncies.

Pel que fa a la resposta sobre quines formes de discriminació pateixen les dones per la falta de drets específics, s'ha arribat a la conclusió que les dones pateixen una discriminació i violència estructural a causa d'aquesta posició de subordinació respecte dels homes, com s'ha introduït en el paràgraf anterior. A partir de la informació consultada sobre la història dels drets de les dones, es conclou que la seva mancança s'evidencia en totes les etapes de la història, tot i que de forma irregular. Mentre a l'antic Egipte els homes i les dones eren iguals davant la llei en molts aspectes, a l'antiga Grècia la situació de la dona en les legislacions era molt hostil, no gaudien de pràcticament drets. Les dones de l'antiga Roma tenien més autonomia que les gregues, però encara eren considerades éssers inferiors. La seva situació jurídica a l'edat mitjana era molt desfavorable, atès que estava subordinada a l'home, però tenia més llibertats que en altres períodes. En l'edat moderna, les seves condicions de vida eren gairebé les mateixes que en l'edat mitjana, ja que tot el treball domèstic requeia sobre elles i, a més, havien de realitzar les tasques agrícoles, però sempre amb un sou i reconeixement molt inferior al dels homes. A finals del segle XVIII, va començar un moviment de protesta que es veurà reflectit en el feminisme i en el sufragisme del segle següent. A partir d'aquest moment, es reivindicaran els seus drets de manera progressiva, començant amb la Declaració dels Drets de la Dona i la Ciutadana (1791) d'Olympe de Gouges i la *Vindicació dels Drets de la Dona* (1792) de Mary Wollstonecraft. En el segle XX, les Nacions Unides defineix la dona com a subjecte de drets inalienables i igual a l'home.

Tot i els avenços en matèria de drets de les dones al llarg dels segles, en l'actualitat es continuen vulnerant en moltes esferes. A través de les dades i la informació extreta d'organitzacions com l'ONU Dones, l'OMS i l'OIT sobre discriminació i violència de gènere, s'ha demostrat que en la societat actual les dones encara la pateixen en l'àmbit educatiu, laboral, polític, sanitari, familiar, sexual i digital. La vulneració dels seus drets al llarg de la

història no sembla haver-se considerat a l'hora de redactar la Declaració Universal i altres tractats, tot i que segons la perspectiva de gènere hauria de ser un motiu de pes per garantir-los i protegir-los.

Finalment, la pregunta sobre com haurien de ser uns drets humans que tinguessin en compte les necessitats de les dones s'ha pogut respondre a través de l'estudi de la desigualtat històrica dels seus drets, d'aquells que van aconseguir i aquells que encara no, i com això comporta l'existència de les diferents formes de discriminació contra la dona en l'actualitat. A partir de la creació d'una declaració amb perspectiva de gènere, s'ha anat aclarint com serien uns drets humans que consideressin les seves necessitats, atenent a la coneixença de les seves circumstàncies descrites a la part teòrica del treball.

Els setze articles proposats en la "Declaració dels drets humans des d'una perspectiva de gènere" representen una ampliació de la Declaració Universal per incloure aquells drets que faciliten la garantia d'un document sobre drets humans inclusius amb les dones. Els articles tracten el dret a una vida lliure de discriminació de gènere, dret a la pròpia identitat, dret a una vida lliure de violència en totes les seves formes, dret a una educació igual i lliure de conceptes que reforcin estereotips sobre el rol de l'home i la dona en la societat, dret a la no discriminació contra la dona en l'àmbit laboral per motius de maternitat, dret de les dones a l'accés a serveis adients respecte a l'embaràs, dret a casar-se a partir de l'edat núbil sense cap restricció per motius d'orientació sexual o identitat de gènere, la igualtat de drets en el matrimoni i en la seva dissolució, dret i deure de l'home i la dona d'una repartició equitativa del treball domèstic i la criança dels fills i filles, dret a l'atenció sexual i reproductiva, dret a l'autonomia de totes les dones en la decisió reproductiva, entre d'altres que consideren les dones i les seves necessitats.

Arran de les limitacions inherents a aquest treball, s'han obert noves línies de conflicte i, per tant, de recerca respecte a la significació atribuïda a alguns conceptes com la definició de drets humans i l'aplicació de la perspectiva de gènere en matèria de drets. Són dues línies d'investigació que donen lloc a debats de caràcter filosòfic i sociològic, ja que la seva controvèrsia és fruit d'un component cultural.

La conceptualització de què són i quins són els drets humans és força diversa i polèmica. En el llibre *El pluriverso de los derechos humanos: la diversidad de las luchas por la dignidad* de Boaventura de Sousa Santos i Bruno Sena Martins es parla d'un "universalisme estret" dels drets humans convencionals que, des del punt de vista dels autors, ho són pel seu origen cultural occidental en congruència amb la societat individualista i neoliberal.

L'aplicació de la perspectiva de gènere a l'hora d'elaborar una declaració de drets humans suposa l'adopció d'una significació concreta de diversos termes, com ara la salut sexual i reproductiva mencionada en l'article 14 del punt 6.1. La diversitat cultural genera una disputa respecte a qüestions com aquesta, ja que el seu significat no seria el mateix per a totes les persones. La religió, les tradicions, els costums i els valors juguen un paper determinant pel que fa a la conceptualització que se li atribueix, la qual podria entrar en conflicte amb la perspectiva de gènere, essent contrària a allò que proposa o aportant una diversitat d'opinions dins d'aquesta.

Gràcies a aquest treball m'he adonat de la complexitat del món dels drets humans i de la fascinant i necessària introducció de la perspectiva de gènere en aquest àmbit.

FONTS D'INFORMACIÓ

BIBLIOGRAFIA

DE LA CRUZ, Carmen; DEL VALLE, Teresa. (2010). *Mujeres, globalización y derechos humanos* (2a. ed.). Madrid: Cátedra.

DE SOUSA, Boaventura; SENA, Bruno (2019). *El pluriverso de los derechos humanos: la diversidad de las luchas por la dignidad*. Ciutat de Mèxic: Akal.

Federació Iberoamericana d'Ombudsman (2004). *Derechos de la mujer: II Informe sobre derechos humanos*. Madrid: Trama.

LACRAMPETTE, Nicole; NASH, Claudio; ARANGO, Mónica; FERNÁNDEZ, Mariano; FRIES, Lorena; LAGOS, Catalina; PALACIOS, Patricia; PARRA, Óscar; SARMIENTO, Claudia; ZÚÑIGA, Yanira (2013) [en línia]. *Derechos humanos y mujeres: teoría y práctica*. Universidad de Chile, Facultad de Derecho, Centro de Derechos Humanos: Chile. [Consulta: 29 de juny del 2022].

<<https://libros.uchile.cl/files/presses/1/monographs/365/submission/proof/2/index.html>>

PICAZO, Marina (2008). *Alguien se acordará de nosotras*. Barcelona: Bellaterra.

PACHECO, Gilda; TOJO, Liliana; TORRES, Isabel. (2004) [en línia]. *Los derechos humanos de las mujeres: Fortaleciendo su promoción y protección internacional: De la formación a la acción*. San José: Servicio Editorial del IIDH. [Consulta: 28 de juny del 2022].

<https://catedraunescodh.unam.mx/catedra/CONACYT/18_Clinicas_Gdl/Clinicas2/Contenidos/12.%20PachecoDerechosMujeres/12%20Los%20derechos%20humanos%20de%20las%20mujeres%20fortaleciendo%20su%20promocion%20y%20proteccion%20internacional.pdf>

RAMÍREZ, Gloria (2015) [en línia]. *La Declaración de los Derechos de la Mujer de Olympe de Gouges 1791: ¿Una declaración de segunda clase?*. Cátedra UNESCO de Derechos Humanos de la UNAM. [Consulta: 13 de juny del 2022].

<https://catedraunescodh.unam.mx/catedra/catedra/materiales/u1_cuaderno2_trabajo.pdf>

WOLLSTONECRAFT, Mary (1792) [en línia]. *Vindicación de los Derechos de la Mujer*. Freeditorial. [Consulta: 1 de juliol del 2022].

<https://teoriapoliticaseinstitutohome.files.wordpress.com/2020/02/vindicacion_de_los_derechos_de_la_mujer.pdf>

WEBGRAFIA

Alt Comissariat de les Nacions Unides per als Refugiats (2018) [en línia]. *Derechos humanos: artículo 1, igualdad, libertad y dignidad*. [Consulta: 1 de juliol del 2022].

<https://eacnur.org/blog/derechos-humanos-articulo-1-tc_alt45664n_o_pstn_o_pst/#:~:text=La%20dignidad%20humana%20es%20el,simple%20hecho%20de%20ser%20personas.>

Amnistia Internacional (2020) [en línia]. *Características de los derechos humanos*. [Consulta: 8 de juliol del 2022].

<<https://www.amnistiacatalunya.org/edu/es/historia/dh-caracteristicas.html>>

Amnistía Internacional (2020) [en línia]. *Declaración de Seneca Falls (1848)*. [Consulta: 4 d'agost del 2022].

<<https://www.amnistiacatalunya.org/edu/docs/e-hist-senecafalls-1848.html>>

Amnistía Internacional España (2022) [en línia]. *Derechos de las mujeres y niñas*. [Consulta: 14 de juliol del 2022].

<<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/temas/derechos-de-las-mujeres/#:~:text=Derecho%20a%20no%20ser%20discriminadas,reproucc%C3%B3n%20sin%20coacci%C3%B3n%20ni%20presiones.>>

Amnistia Internacional (2020) [en línia]. *Iusnaturalismo y positivismo*. [Consulta: 8 de juliol del 2022].

<<https://www.amnistiacatalunya.org/edu/es/historia/inf-intro3.html>>

Amnistia Internacional (2020) [en línia]. *La Declaració Universal dels Drets Humans: Contingut de la Declaració Universal*. [Consulta: 12 de juliol del 2022].

<<https://www.amnistiacatalunya.org/edu/cat/historia/dh-contingut.html>>

Amnistia Internacional (2020) [en línia]. *L'altra mitja humanitat: les dones a través de la història*. [Consulta: 2 de juliol del 2022].

<<https://www.amnistiacatalunya.org/edu/cat/historia/inf-dones-hist.html>>

Assemblea General de les Nacions Unides (2022) [en línia]. *Convenció sobre l'Eliminació de Totes les Formes de Discriminació contra la Dona*. [Consulta: 10 de juliol del 2022].

<<https://www.ohchr.org/fr/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>>

Assemblea General de les Nacions Unides (1948) [en línia]. *Declaració Universal de Drets Humans* (article 25). [Consulta: 15 de juliol del 2022].

<https://www.ohchr.org/sites/default/files/UDHR/Documents/UDHR_Translations/cln.pdf>

Cambra de Diputats de l'H. Congrés de la Unió (2022) [en línia]. *Ley General de acceso de las mujeres a una vida libre de violencia*. [Consulta: 27 de maig del 2022].

<<https://www.diputados.gob.mx/LeyesBiblio/pdf/LGAMVLV.pdf>>

Educo (2022) [en línia]. *¿Qué es la perspectiva de género y por qué es importante?* [Consulta: 26 de juny del 2022].

<<https://www.educo.org/blog/que-es-perspectiva-de-genero-y-su-importancia>>

ONU Dones (2022) [en línia]. *Incorporació de la perspectiva de gènere*. [Consulta: 30 de juny del 2022].

<<https://www.unwomen.org/es/how-we-work/un-system-coordination/gender-mainstreaming>>

Organització de les Nacions Unides (2022) [en línia]. *Derechos culturales de las mujeres*. [Consulta: 26 de juny del 2022].

<<https://www.ohchr.org/es/special-procedures/sr-cultural-rights/cultural-rights-women>>

Organització de les Nacions Unides (2022) [en línia]. *Objectius de desenvolupament sostenible, Objectiu 5: Igualtat de gènere*. [Consulta: 23 de juliol del 2022].

<<https://www.un.org/sustainabledevelopment/fr/gender-equality/>>

Universitat Oberta de Catalunya (2022) [en línia]. *Què és el dret?* [Consulta: 30 de juny del 2022].

<http://cv.uoc.edu/annotation/cbcad386b1dbde033f3c0e77fd6c9997/572041/PID_00242838/modul_1.html>

